

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ “FRIENDSHIP” ЗАСОБАМИ
ПАРЕМІОЛОГІЧНОГО ФОНДУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Виконав: студентка 2 курсу
групи 8.0352-2 а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Замогильна Анастасія Олегівна

Керівник: к.п.н., доц. Надточій Н. О.

Рецензент: к.філ.н., доц. Голуб Ю. І.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЗАПОРІЗЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології

Кафедра англійської філології

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри _____

Надточій Н. О.

« _____ » _____ 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

ЗАМОГИЛЬНОЇ АНАСТАСІЇ ОЛЕГІВНИ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Вербалізація
концепту FRIENDSHIP засобами пареміологічного фонду англійської мови»

керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Надточій Наталя
Олександрівна, к. ф. н., доц.

затверджені наказом ЗНУ від «11» квітня 2023 року № 516-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 5 грудня
2023 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) теоретичні засади
лексико-семантичного поля концепту, пареміологічний фонд англійської мови

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які
потрібно розробити) 1. Семантичне наповнення концепту “FRIENDSHIP”.
2. Польова структура обраного концепту. 3. Класифікація паремій на
морфологічному, ідіоматичному та синтаксичному рівні. 4. Образний
складник концепту.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис і дата Завдання видав	Підпис і дата Завдання прийняв
Вступ	Надточій Н.О., к. ф. н., доц.	05.05.2023	05.05.2023
Розділ 1	Надточій Н.О., к. ф. н., доц.	12.06.2023	12.06.2023
Розділ 2	Надточій Н.О., к. ф. н., доц.	04.09.2023	04.09.2023
Висновки	Надточій Н.О., к. ф. н., доц.	01.11.2023	01.11.2023

6. Дата видачі завдання 05.05.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ З.п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження та їх аналіз	травень 2023	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2023	виконано
3.	Написання вступу	травень 2023	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	червень-серпень 2023	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень-жовтень 2023	виконано
6.	Формулювання висновків	листопад 2023	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2023	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2023	виконано
9.	Захист	грудень 2023	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

А. О. Замогильна
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Н. О. Надточій
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

Е. О. Веремчук
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота – 60 стор., 67 джерел

Об’єкт дослідження: паремійний фонд англійської мови.

Мета роботи: визначення особливостей вербалізації концепту “FRIENDSHIP” в англійських пареміях.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення теорії концепту, розроблені провідними вітчизняними та зарубіжними лінгвістами (С. С. Балашова, Т. П. Вільчинська, О. В. Городецька, В. В. Жайворонок, О. С. Косенко, О. О. Хорошун, Н. В. Таценко, О. О. Селіванова, А. М. Приходько, О. М. Цапок, Л. Блум, Б. Хелм).

Отримані результати: У дослідженні розглянуто мовні засоби репрезентації концепту “FRIENDSHIP” у паремійному фонді англійської мови. Окреслено лексичні одиниці, що входять до синонімічного поля іменника “friendship” та репрезентують обраний концепт. Виявлено частини мови та стійкі вирази, через які відбувається вербалізація концепту “FRIENDSHIP”.

У дослідженні з’ясовано у відсотковому співвідношенні ядро концепту, ближня та дальня периферії. Встановлено, що переважна кількість аналізованих паремій мають позитивну конотацію. Проведено аналіз 152 паремій у складі досліджуваного концепту на основі двох класифікацій: за ступенем ідіоматичності та за структурними особливостями англійських прислів’їв та приказок про дружбу. Виділено образну складову паремій, засновану на метафоричних та метонімічних переносах. Підтверджено, що виявлений сектор в англійській концептосфері відіграє ключову роль у концептуалізації світу людиною та свого буття в ньому.

Ключові слова: вербалізація, дружба, концепт, паремійне поле концепту, периферія, структура концепту, ядро

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНЦЕПТ».....	7
1.1 Концепт як лінгвістичне явище	7
1.2 Типологічна класифікація концептів	13
1.3 Види вербалізацій концептів	20
1.4 Концепт “FRIENDSHIP” в мовній картині світу	23
РОЗДІЛ 2 СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ	
КОНЦЕПТУ «FRIENDSHIP».....	30
2.1 Семантична структура концепту “FRIENDSHIP” в англійській пареміології	30
2.2 Дослідження пареміологічних одиниць концепту “FRIENDSHIP” на ідіоматичному та синтаксичному рівні	39
2.3 Метафорична реалізація концепту “FRIENDSHIP”.....	46
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ВСТУП

Концепт “FRIENDSHIP” є фундаментальним елементом етичних ціннісних орієнтирів у людській свідомості та знаходить своє унікальне вираження в кожній мові через специфічні для неї лексичні та граматичні системи. Саме ці характеристики дозволяють віднести його до когорти тих ментальних реалізацій, що віддзеркалюють духовну спадщину народу. Такі семантичні структури мають вирішальне значення у формуванні національної мовної картини світу [цит. за: Демченко 2016, с. 192].

Поняття «дружба» займає центральне місце в багатьох світових культурах, адже теми, які стосуються взаємовідносин між людьми, завжди були і залишаються важливими не лише для суспільства в цілому, а й для окремого індивідуума. «Дружба», як елемент особистісного внутрішнього світу людини та історичного розвитку культурних та соціальних структур, завжди вважалася основоположним явищем, і не втратила своєї вагомості дотепер. Це явище відбивається у мовній концептуалізації цього поняття [Грушак 2015, с. 170].

Досліджуваний концепт переважно висвітлюється у пареміологічному складі мови, який уособлює собою скарбницю народної мудрості, обрядів і культурного багатства, включаючи моральні норми та естетичні оцінки, міфологічні вірування та релігійні переконання. Всі ці аспекти є втіленням культурно-історичної спадщини етносу та відображають його духовні вартості та основні орієнтири.

Вивчення цих елементів мови допомагає виявити ключові цінності та погляди, які є важливими для культурного та мовного контексту, через призму аналізованого концепту. Прислів'я та приказки зберігають колективний досвід людства, акумулюючи його основні принципи та передаючи ці знання крізь час. Тому вивчення прислів'їв та приказок відкриває глибини національної ідентичності, культурних цінностей та світогляду суспільства.

Концепт “FRIENDSHIP” привернув увагу багатьох українських дослідників та науковців: Грущак О. М. досліджує вербалізацію концепту friendship / amicitia в латинській та англійській мовах в паремійній картині світу, Губарєва Г. А. займається проблемами вербалізації концепту «дружба» в Інтернет-комунікації, Гончаренко А. С. цікавиться концептом «дружба / friendship» як складовою американського образу світу (на матеріалі новелістики О. Генрі), Демченко Н. С вивчає когнітивні ознаки паремійного представлення концепту «дружба» Ладика О. В., Богачук Н. А. та Стульківська С. В проводять порівняльний аналіз концепту «дружба» в лінгвокультурології, вказуючи на те, що це явище має унікальні властивості в різних культурах, Башук Н. П. з'ясувала схожості та відмінності представлення концепту «дружби» в німецькій та українській лінгвокультурах.

Попри значний інтерес мовознавців до концепту “FRIENDSHIP”, цей образ недостатньо висвітлено в англійських пареміях серед української наукової літератури.

Актуальність роботи обумовлена перспективністю вивчення концепту “FRIENDSHIP” як сутності, що поглиблює розуміння культурних цінностей та поглядів народу. Вивчення паремій у межах даного концепту дозволяє визначити його універсальні та національно-своєрідні характеристики. Обраний нами концепт є універсальним, а, отже, має глобальне значення не тільки в англійській культурі, але й у міжнародному контексті, що вказує на його ключову роль у міжкультурному обміні.

Предметом дослідження є лінгвокультурний концепт “FRIENDSHIP”, що вербалізується лінгвістичними засобами англійської мови.

Об'єктом дослідження став паремійний фонд англійської мови.

Метою дослідження є визначення особливостей вербалізації концепту “FRIENDSHIP” в англійських пареміях; виявлення його семантичного наповнення у мовних реалізаціях; структуризація концепту на ідіоматичному, морфологічному, синтаксичному рівнях.

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення наступних **завдань**:

1. Визначити сутність концепту “FRIENDSHIP” у мовній картині світу.
2. Дослідити семантичне наповнення обраного концепту у пареміологічному фонді англійської мови.
3. Класифікувати англійські прислів'я та приказки, що репрезентують концепт “FRIENDSHIP” на морфологічному, синтаксичному та ідіоматичному рівнях.
4. Проаналізувати досліджувані паремії на виявлення метафоричності та встановлення образного складнику концепту.

Матеріалом дослідження стали прислів'я та приказки, відібрані методом суцільної вибірки зі словників Apperson G. L. “The Wordsworth Dictionary of Proverbs” (1993) та Fergusson R. “The Penguin Dictionary of Proverbs” (1983).

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось з використанням таких методів та прийомів: аналізу та синтезу теоретичного матеріалу; критичного читання літератури, статистичні методи обчислення кількісних результатів; метод лінгвістичного спостереження та аналізу; компонентний аналіз, застосований для визначення семантичного прототипу поняття, що лежить в основі концепту.

Практична значущість наукової розвідки обумовлена можливістю застосування висновків та матеріалів дослідження при подальшій розробці проблем культурної лінгвістики, у дослідженнях з міжкультурної комунікації, при розробці тематики курсових, дипломних робіт, а також практичних занять з англійської мови.

Наукова новизна визначається комплексним вивченням концепту “FRIENDSHIP”, втіленому у паремійному фонді англійської мови; спробами класифікувати паремії на ідіоматичному та синтаксичному рівні, виокремити образні ознаки, які утворюють структуру концепту “FRIENDSHIP” у пареміологічному фонді англійської мови.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів,

висновків та списку використаних джерел.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, зокрема викладка теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та опис структури роботи.

У першому розділі подаються загальні відомості про концепт як лінгвістичне явище, особливу увагу приділено типологічній класифікації концепту, також видам його вербального втілення. Розглянуто значення концепту "FRIENDSHIP" у мовній картині світу.

Другий розділ містить дослідження специфіки та особливостей вербалізації концепту "FRIENDSHIP". У розділі детально аналізується семантична структура досліджуваного концепту. Подано аналіз паремій на ідіоматичному та синтаксичному рівні, а також розкриті метафоричні вираження концепту "FRIENDSHIP".

У висновках наведено узагальнені результати проведеної роботи.

Загальна кількість сторінок 60, кількість використаних джерел 67.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНЦЕПТ»

1.1 Концепт як лінгвістичне явище

На сьогоднішній день у лінгвістичній парадигмі наукової свідомості переважає ідея про те, що кожна мова виражає унікальний спосіб сприйняття та уявлення навколишньої дійсності. У той же час, мовні значення створюють особливу систему поглядів, своєрідну колективну філософію, яка стає обов'язковою для всіх носіїв мови [Селіванова 2008, с. 306]. Спосіб, яким різні мови концептуалізують реальність, є універсальним, але водночас має національні особливості, що дозволяє бачити світ по-різному через призму різних мов. «Мова, – як відзначає О. Федик, найважливіший національний ідентифікатор, завдяки якому кожна нація вирізняється з-поміж інших, усвідомлюючи себе самодостатнім та самочинним суб'єктом історії» [цит. за: Фаріон 2003, с. 51]. Мова має багато найменувань. Її називають: а) дзеркалом культури, бо вона є відображенням менталітету та традицій народу, які на ній говорять; б) скарбницею культури [Altalouli 2021, с. 668], адже у мові зберігаються культурні цінності, як то в лексиці, граматиці, ідіоматиці, прислів'ях, приказках, фольклорі, художній та науковій літературі; в) передавачем, носієм культури [Русанівський 1988, с. 17], так як служить в якості провідника та носія культурних скарбів, передаючи їх із покоління в покоління; г) «інструментом культури» [Комарицька 2009, с. 14–15], бо формує особистість людини; д) зброєю [Bolinger 1980], адже мова має значну громадську силу, здатну формувати націю через збереження та передачу культурних елементів.

Німецький дослідник та мовознавець В. Фон Гумбольдт представляє таке твердження, що описує співвідношення мови та культури: «Мова тісно переплетена з духовним розвитком людства і супроводжує його на кожному

етапі його локального прогресу або регресу, віддзеркалюючи в собі кожен етап культури» [цит. за: Балашова 2007, с. 39].

Такий стан речей став імпульсом для розвитку лінгвокультурології. Незважаючи на те, що перші кроки в галузі лінгвокультурології пов'язуються з ім'ям В. Гумбольдта, справжній розквіт цієї дисципліни як окремої наукової галузі з її термінологією та методами дослідження припав на кінець ХХ століття. У рамках нового гуманітарного підходу до наукових досліджень, включаючи філологічні, у період епохи антропоцентризму, де людині повертається статус «міри всіх речей», лінгвокультурологія стала актуальною дослідницькою галуззю. Більшість лінгвістів змістили свій науковий інтерес з системно-структурної парадигми розгляду мови на умови її використання. Зараз у центрі уваги не лише сама мова, а й мовна особистість у процесі комунікації, що називається «мова у дії». Відповідно, основними поняттями лінгвокультурології можна вважати поняття мовної картини світу, мовної свідомості, мовної особистості та концепту.

Перехід від лінгвістики до лінгвокультурології стає логічним через неминучу необхідність зрозуміти, яку роль відіграє мова у різних аспектах життя суспільства. Мова сприймається як найважливіший засіб спілкування, що є невід'ємною частиною комунікативної діяльності. Вона також розглядається як потужний засіб впливу, здатний впливати на людей та мотивувати їх до різних дій, а також фіксувати соціальні відносини. Крім того, мова вважається важливим носієм колективного досвіду та невід'ємною частиною культури [Шишко 2014].

Система категорій в лінгвістиці включає широкий набір понять, більшість з яких схильні до багатозначного тлумачення. Особливо це стосується однієї з ключових категорій лінгвокультурології, а також інших гуманітарних наук – *концепту*.

Поняття «концепт» у різних галузях, таких як лінгвістика, логіка, психологія та культурологія, трактується неоднозначно або навіть зовсім по-різному. Навіть у лінгвістиці, яка перетворилася на безліч спеціалізованих

наук, одні й ті ж терміни можуть мати різні визначення у різних її галузях. Це особливо характерно для нових комплексних напрямків у лінгвістичному дослідженні, таких як соціолінгвістика, психолінгвістика, когнітивна лінгвістика, культурологічна лінгвістика та інші. У цьому контексті можна виділити різні підходи до визначення терміна «концепт», такі як лінгвокогнітивний, лінгвокультурний, психологічний, психолінгвістичний, семантичний, логічний аналіз лінгвокультурних концептів т. і. [Селіванова 2008].

З метою уникнення можливої неправильної інтерпретації цього поняття, в даній роботі була здійснена спроба аналізу та систематизації безлічі існуючих дефініцій терміну «концепт» з метою визначення концепта лінгвокультурного.

Як було зазначено, сучасне розуміння концептів у лінгвістиці дуже різноманітне. Розвиток лінгвоконцептології значно сповільнений через багатовизначеність цього терміна. Немає сумнівів лише в тому, що концепт властивий свідомості та охоплює, на відміну від поняття, не лише аналітичні та класифікаційні характеристики, але також чуттєво-вольові та образно-емпіричні аспекти. Концепти не лише створюються розумом, але й відчуються, а в основі концепту лежить насамперед поєднання емпатії й абстракції [Селіванова 2008, с. 409]. Таким чином, одиницею лінгвоконцептуального дослідження є концепт, який як носій певної культури відображає свідомість і мислення етносу.

Термін «концепт» є запозиченням латинського слова *conceptus* – поняття, від дієслова *concipere* – «збирати, вбирати у себе; представляти себе; утворювати тощо». «Словник іншомовних слів» за редакцією О. С. Мельничука подає такі визначення: «1) В логіці – смисл знака (імені); 2) Загальна думка, формулювання» [Мельничук 1997, с. 360]. Є очевидним, що стаття у словнику обмежується загально-філософським та логічним підходом до цього терміну, хоча введений він був у науковий обіг у зв'язку із дослідженням проблеми мови і мислення.

У наукових працях радянських учених концепт розглядається як згусток культури у свідомості людини, у формі якого культура входить у ментальний світ людини, її свідомість. Здобуття знань здійснюється за допомогою зафіксованих концептів у крилатих висловах, приказках, прислів'ях і текстах, які відображають культурну пам'ять народу.

О. Селіванова, аналізуючи розуміння концепту, приводить думку В. Лукіна про те, що концептом є ментальний субстрат, «сформований (уявлений) як такий, що збирає, вбирає у себе (зміст багатьох форм) і виступає їхнім початком («зародком»))» [цит. за: Селіванова 2008, с. 409]. Внутрішня форма і багатозначність латинського слова *conceptus* (включаючи і значення «утробний зародок») породжують багато тлумачень його аналогів у західноєвропейських і слов'янських мовах. Префікс “con-” вказує на об'єднання та спільну дію, визначає філософський зміст концепту, чого торкався ще у Середньовіччя видатний французький філософ-схоласт П'єр Абеляр. Він вбачав у концепті сукупність понять і об'єднання висловлень в єдиний погляд на предмет, за умови визначального розуму. Філософ відкидав реальне існування загальних понять, але визнавав базою загальних імен універсалії, які узагальнюють природу речей та утворюються розумом для його внутрішнього вжитку як результат пізнавальної діяльності людини. Таким чином, концепти представляють собою лише абстракції інформації, отриманої через почуття про світ. У концептуальній філософії Середньовіччя, до представників якої належали П. Абеляр, Т. Гоббс, У. Оккам та інші, концепт розглядався як універсальний термін, який узагальнює ознаки речей, містить важливу та актуальну інформацію та застосовується у розумовій діяльності [Таценко 2008]. Концептуалізм створив основу для філософського розуміння цього терміна. Французькі філософи Ж. Дельоз і Ф. Гваттари висловлювали думку, що концепт має схильність лише до філософського використання. Вони визначали його як вузли сітки, що розтягнута філософами крізь безмежний хаос [Селіванова 2006].

Деякі первинні значення латинського терміна визначили більш

пізнійший розгляд концепту, до якого повернувся у 1928 році радянський філософ та професор С. Аскольдов у своїй статті «Концепт і слово». На думку С. Селіванової, він надав цьому терміну визначення лінгвофілософського спрямування: «Концепти – це ембріони мисленнєвих операцій. Коли вимовлене ким-небудь слово розуміється у власному значенні, то це значить, що той, хто це розуміє, здійснює деякий миттєвий акт, який служить зародком цілої системи мисленнєвих операцій» [цит. за: Селіванова 2008, с. 410]. Професор називає концепт «досить загадковою величиною», «майже невловимим мерехтінням чогось у розумовому кругозорі» [цит. за: Селіванова 2008, с. 410]. А можливість заміщення реалізується завдяки значенню слів. Дослідник зауважував, що концепт набагато ширший за лексичне значення.

О. Цапок наголошує, що філософ вказав на психофізіологічну природу концептів, що представляє собою спільність душевних і фізичних аспектів процесів мислення. З цим урахуванням можна назвати С. Аскольдова «провісником майбутнього психологічного аспекту визначення концепту, що поширився у другій половині ХХ ст.» [Цапок 2004, с. 14]. Навіть враховуючи, що питання концепту було вже поставлено, дослідження щодо нього на той момент так і не розпочалися.

Вивчення концепту було відновлено у східноєвропейській лінгвістиці у 80-х роках ХХ століття завдяки включенню когнітивної науки та когнітивної лінгвістики до лінгвістичних досліджень, що дозволило проаналізувати мисленнєві структури. І. Штерн зауважує, що підвищення інтересу до концептів є виявом «певного зрушення орієнтацій від трактування смислу як абстрактної сутності, формальна репрезентація якої відокремлена від автора висловлення та його адресата, до вивчення концепту передусім як ментальної сутності» [Штерн 1998, с. 192].

У лінгвістиці виникнення поняття концепту було обумовлене потребою у новому тлумаченні терміна «поняття». Традиційно це поняття розглядалось як абстракція окремих чуттєвих ознак та пізніше розширило своє значення до включення єдності загального, одиничного і особливого, тобто всієї

інформації про певний об'єкт або клас об'єктів. Для вираження цього нового поняття почали використовувати термін «концепт».

Слід зазначити, що питання відмежування термінів «концепт» і «поняття» ще не вирішене і залишається об'єктом обговорення. У лінгвістичних дослідженнях ці терміни часто розглядаються як взаємозамінні [Кременева 2019, с. 56].

Дефініція «поняття» має більш просту структуру із цілеспрямованим створенням за участю людського логічного мислення. Вони відображають культуру та мислення певного народу з вираженням його цінностей, переживань, асоціацій, досвіду і знань. Поняття є універсальним і незалежним від культурної та національної специфіки, тоді як концепт представляє менталітет і поведінку окремого індивіда або нації [Луньова 2006].

Концепт кваліфікується дослідниками як інформаційна структура свідомості, яка є різноманітною і впевнено організованою одиницею пам'яті. Вона містить комплекс знань про об'єкт пізнання, які отримані через взаємодію п'яти психічних функцій свідомості і позасвідомого, як вербальних, так і невербальних [Селіванова 2000].

Сучасні дефініції концепту ґрунтуються на різних підходах. Дослідниця У. Карпенко-Іванова зазначає: «Ці підходи взаємно не виключають один одного й різняться лише векторами відносно особистості: концепт як ментальне утворення у свідомості індивіда є виходом на концептосферу соціуму, на культуру, а концепт як одиниця культури є фіксацією колективного досвіду, який стає надбанням індивіда» [Карпенко-Іванова 2006, с. 16].

О. Цапок розглядає чотири аспекти дефініції концепту: логіко-філософський, що асоціює концепт з поняттям; логіко-семантичний, орієнтований на тотожність концепту і значення; психологічний й інтегративний, орієнтований на розуміння концепту як інформаційної структури свідомості з огляду на різні способи отримання інформації [Цапок 2004, с. 13–21].

Іншими основними дефініціями концепту, які подаються вченими в дослідженнях, є «багатомірне ідеалізоване формоутворення, закріплене в значенні будь-якої мови», «семантичне утворення, для якого характерна визначена лінгвокультурна специфіка», «одиниця, яка належить свідомості, детермінується культурою та відображається в мові», «термін, який слугує для пояснення ментальних і психічних ресурсів людської свідомості», «оперативна змістова одиниця пам'яті, що відображена в людській психіці», «основна одиниця обробки, зберігання та передачі інформації» [Кременева 2019, с. 55].

На основі вищезазначених дефініцій можна дійти висновків, що концепт (лінгвоконцепт) є ключовою одиницею лінгвоконцептуальної науки, який закріплений у свідомості й мові певного народу чи індивіда, відображаючи їхню свідомість та ментальність. Участь лінгвоконцепту в обробці, зберіганні та передачі інформації свідчить про його роль у процесі формування та набуття знань. Основні завдання лінгвоконцептології полягають у «розмежуванні концепту та поняття, встановленні його залежності від засобів мовної вербалізації, класифікації за способами формування, з'ясуванні структури та специфіки й аналізі концептів» [Вільчинська 2014, с. 66].

1.2 Типологічна класифікація концептів

У зв'язку з незавершеним гносеологічним статусом терміна «концепт», одним із суперечливих питань у його дослідженні є типологічна класифікація концептів.

Одним із підходів у класифікації концептів є тематичний. У цьому руслі концепт типологізували дослідники О. В. Толочко, Н. В. Дорофєєва, Г. Г. Слишкін, С. О. Аскольдов, М. О. Красавський, П. Б. Паршин, В. В. Жура та інші. Вони об'єднували концепти за певною тематикою. Так чином,

емоційний концепт базується на емоційному понятті, яке можна визначити як людську думку, що фіксує ознаки та якості ментальних, емоційно насичених явищ, які відрізняються від протилежних до них, реально оцінених людиною. Обсяг емоцій, які може відчувати людина, перевищує мовні засоби, доступні для їх вираження. Вчені також розглядають такі категорії концептів, як пізнавальні, освітні та художні [Косенко 2013, с. 19].

У контексті *дискурсивного* підходу, який представлено у роботах Л. С. Бейлінсона, О. Й. Шейгала, В. І. Карасика та інших, концепти вивчаються через призму мовно-мисленнєвих процесів. Наприклад, основні елементи концепту «ІДЕНТИЧНІСТЬ» характеризуються великою комунікативною важливістю і формують сутність ідентичності як дискурсивного феномену. Цей підхід також застосовується для аналізу концептів, пов'язаних із *релігійним, педагогічним та медичним* дискурсами, а також *текстових* концептів [Косенко 2013]. Українська дослідниця О. Кагановська визначає текстовий концепт як «мовленнєво-розумове утворення змістового плану, яке характеризується багатосмисловою напруженістю й надкатегоріальністю і на текстовому рівні імплікує сукупність певних ознак метаобразів художнього твору з метою їхньої подальшої імплікації» [Кагановська 2002, с. 24]. Текстовий концепт «характеризує авторський вибір концептуальних пріоритетів і формує індивідуально-авторську картину світу в художньому творі, яка визначається естетичними домінантами письменника» [Ніконова 2007, с. 170].

Аксіологічний підхід, до якого вдалися науковці В. І. Карасик, Т. В. Гоннова, Й. А. Стернін, А. М. Приходько та інші, вимагає аналіз концептів через призму значущості. Тут ключове місце займають різноманітні сфери цінностей: від індивідуальних і мікрогрупових, які проявляються в особистісних і сімейних відносинах, до макрогрупових, етнічних і універсальних, які характеризують більш широкі соціокультурні колективи. Окрім того, дослідники розрізняють концепти, які часто зустрічаються в мові та мисленні (*актуальні*), такі як «СІМ'Я» або «КРАСА», і ті, що менш

поширені, наприклад, «ЗВОРОТНІЙ БІК КАРТИНИ», «ВНУТРІШНІЙ КУТОЧОК ШУХЛЯДИ». Цей підхід до класифікації концептів, однак, не є беззаперечним: деякі мовознавці заперечують проти нього, вважаючи, що кожен концепт має велике значення для мовної спільноти в певний час її існування [Селіванова 2008, с. 299].

Опираючись на ідею, що концепти можуть бути проаналізовані через призму їх структури, семантики та прагматики [Morris 1998, с. 79–137], вчені виділяють метод *опозиційно-комплементарного аналізу* (представники якого – Ч. Моріс, М. Шварц, М. А. Арбіб, Н. Л. Арутюнян, М. Ф. Алефіренко, В. І. Карасик, А. М. Приходько, Ю. О. Сорокін, А. О. Філатова та інші). За цим підходом концепти класифікуються за характеристиками, які є контрастними, але в той же час вони комплементарні і доповнюють одне одного.

Когнітивна семантика розділяє концепти на дві основні категорії: *універсальні* та *специфічні* [Приходько 2008, с. 86]. З одного боку, вони містять ціннісний компонент, який визначається зовнішніми факторами, а з іншого – перцептивно-образні елементи, які можуть бути як виразно визначеними, так і затуманеними чи нечіткими. Наприклад, для культур Сходу характерним є концепт ГОСТИННІСТЬ, для англосаксонського світу – ПУНКТУАЛЬНІСТЬ, а в східнослов'янській культурі велике значення має концепт ПРАВДА. У різних групах є свої стандартні концепти: деякі властиві певній когорті людей, інші – цілому народу, а є й такі, що залишаються унікальними для кожної особистості. Культурні концепти також розмежовуються за різними критеріями: *універсальні* (ЖИТТЯ, ЧАС), *соціально-культурні* (СПРАВЕДЛИВІСТЬ), *національні* (ГАРМОНІЯ, ВОЛЯ), *етичні* (ДОБРО, ЗЛО, ЧЕСНІСТЬ), *міфологічні* (ФЕНІКС). Окремо стоїть група культурних концептів-констант, до якої належать як базові, так і символічні константи [Приходько 2009, с. 68–74]. Радянський вчений-лінгвіст В. Нерознак вважає культурним концептом лише такий, якого немає в інших мовах [Селіванова 2008, с. 418].

За ознакою стандартизації концепти поділяють на універсальні

(інваріантні), індивідуальні, групові, з яких відокремлюють статеві, вікові, соціальні та загальнонаціональні [Хорошун 2010, с. 12].

Дослідники акцентують увагу на відмінності між *абстрактними* та *конкретними* концептами. Якщо концепти, пов'язані з фізичним світом, відображаються у спільних когнітивних моделях, то абстрактні концепти мають більш особистісний характер. Наприклад, терміни, що описують сенсорні відчуття, такі як *смак* або *запах*, пов'язані з органами чуття, як-от *язик* або *ніс*. Структура концептуального складу мови формується з двох основних елементів. Першим є категоріальні концепти, що служать для класифікації та опису об'єктів і явищ, та базуються на таких категоріях Аристотеля, як ПРОСТІР, ЧАС, РУХ, КІЛЬКІСТЬ та ПРОСТІР. Ці концепти допомагають нам структурувати та організовувати наше розуміння світу. Другим компонентом є символічні або ідіоконцепти, що відображають образи та ідеї, які мають особливе значення в контексті конкретної культури чи нації. Ці концепти відтворюють глибинні аспекти культурної ідентичності та ментальних орієнтацій людини [Schwarz 1996, с. 88].

Можемо виявити, що при аналізі концептів важливу роль відіграє підхід, заснований на вивченні існування людини в контексті світу, суспільства, культури та мови – *онтологічний* [Приходько 2008, с. 89]. Такий підхід був досліджений у працях Ю. В. Святюка, М. Шварц, Н. В. Летуновської, М. Ф. Алефіренко, В. І. Карасика, Н. О. Красавського та А. М. Приходько. Відомий український науковець А. М. Приходько в 2008 році висунув детальну онтологічну класифікацію [Приходько 2008, с. 89–95]. Він розглядає логіко-філософські концепти, які належать до загальнокультурних категорій [Цапок 2004, с. 20]. Ці концепти мають здатність відтворювати референтні зв'язки, залежно від того, наскільки глибоко знання, що містяться у них, можуть бути активовані мовною свідомістю [Schwarz 1996, с. 88].

Концепти, що належать до *телеономного* порядку, відображають вищі духовні цінності, які формують і уособлюють моральний ідеал для особистості. Цей взірець служить основою моральної справедливості

існування, ідентифікує цінності, за які вартувало б жити або, у випадку потреби, покласти своє життя. Унікальність *етноантропонімних* концептів, таких як АРИСТОКРАТ, ДОБРОДІЙ, МИСЛИТЕЛЬ, ГІДНИЙ, полягає у національно відзначеній специфіці антропонімів, які корелюють з народними традиціями і стилем життя. Вони також виділяють етнокультурний тип, що втілює генералізований портрет представника визначеної соціальної групи в межах окремої культурної спільноти. Терміни, що відображають стереотипні переконання одних націй про інші, такі як ЦИГАН, ХОХОЛ, МОСКАЛЬ, відомі як *аллоетноніми*. Концепти, що з'являються з унікальних етнічних, психологічних та культурних характеристик кожної нації, відіграють ключову роль у формуванні її специфічної концептуальної системи. Зокрема, в українській культурі вирізняються такі поняття, як «воля», «доля» та «лихо». Ці особливості, зумовлені етнічними та культурними факторами, є предметом глибокого наукового аналізу [Косенко 2011, с. 108–109]. Концепти *культурно-специфічного порядку* сприяють формуванню цілісної концептуальної структури особистості.

Дослідники *змістовно-структурового* підходу (Л. О. Манерко, Й. А. Стернін, Дж. Пустейовський, Ю. Г. Панкрац, А. П. Мартинюк, М. О. Красавський, Т. К. Клаузнер, С. Г. Воркачов, А. Вежбицька та ін.) у процесі класифікації концептів спираються на їхню внутрішню будову та сутність. Вони відзначають наявність специфічного класу концептів, як-от міфеми (МАВКА, ВОДЯНИК, КЕНТАВР). Ці концепти описують порожні поняття або ідеї з нульовою референтністю, що представляють зображальні реалії без конкретних прототипів у реальному світі [Іващенко 2008].

Концепт об'єднує в собі всі семантичні координати пізнання, пов'язані парадигматично, синтагматично та етнокультурно. У процесі аналізу символів вторинної номінації можна виділити наступні типи лінгвокультурних концептів:

1. *Образ (уявлення)* – це концепт, який формується шляхом узагальнення сенсорного сприйняття навколишнього світу, чи то реального,

чи уявного. Уявлення виступає як «узагальнені чуттєво-наочні образи, що розглядаються як ядро концепту» [Селіванова 2008, с. 418].

2. *Фрейм* – це когнітивна структура, відповідальна за формування стереотипів мовної свідомості та «способи представлення стандартних знань» [Селіванова 2008, с. 418].

3. *Сценарій / скрипт* – це підкатегорія фреймової структури, що представляє типовий епізод, який розгортається у часі та просторі.

4. *Гештальт* – це цілісний концепт, який поєднує в собі сенсорне та раціональне розуміння, а також інтегрує динаміку та статику об'єкта, що вивчається.

Гештальт являє собою монолітний образ, який виникає в результаті неподільного сприйняття конкретної ситуації та представляє собою недискретне, неструктуроване знання. Це знання перебуває за межами категоріальних обмежень природної мови, але може бути відтворене за допомогою мовних засобів [Мартинюк 2007, с. 37]. Кожен гештальт характеризується певною мірою центрованості [Морозова 2010, с. 166]. Щоб систематизувати гештальти, вчені розробляють різні класифікації, базуючись на відмінних принципах. Вони враховують, як ці гештальти можуть відображати різні аспекти концептів. Так, гештальти можна розділити на сім категорій: просторові, контейнерні, силові, єдності або чисельності, існування, ідентичності та шкали [Claunser 1999, с. 16].

Вчені аналізують поняття *безеквівалентних одиниць* та *лакун*. Вони розрізняють *природні* типи, що представляють знання про елементи природи, які існують незалежно від людського втручання. Інший тип – *функціональний* – зосереджений на об'єктах, які людина використовує для досягнення конкретних цілей. *Комплексні* типи відтворюють знання про об'єкти, що асоціюються з кількома подіями, оскільки їх характеристики дозволяють класифікувати їх у різних таксономічних категоріях [Pustejovsky 1996].

Також концепти можуть типологізуватися як: а) *структурно-*

семантичні (лексичні, фразеологічні); б) *дискурсні* (наукові, художні/текстові, повсякденні); в) *соціологічні* (універсальні, етнічні, художні, повсякденні), г) *вербалізовані* та *невербалізовані* д) *прості* та *складні* [Wierzbicka 1987, с. 103].

За О. Селівановою концепти класифікуються за обсягом інформації на *нульові* при відсутності концепту, *еталонні* (у пересічних носіїв мови), *специфіковані*, *енциклопедичні*. За якістю інформації – на *понятійно-логічні*, *образно-художні* та *парадоксальні* [Селіванова 1999, с. 12].

Як видно з досліджень, вчені визначають різні параметри для класифікації концептів, що робить процес розробки універсальної класифікації доволі складним. Однак, це є логічним, оскільки ознаками концепту є «неізольованість, тобто зв'язаність з іншими концептами; відкритість як невичерпність їхнього змісту; наявність їх у межах певним чином організованих концептуальних доменів, які є фоном концепту; цілісність і нежорстка структурованість; динамізм і креативність як здатність змінюватися, поповнюватися новим знанням, уточнюватися» [Селіванова 2008, с. 418].

Жоден з існуючих методів класифікації концептів не може вважатися всеосяжним та дати вичерпний опис усіх характеристик, властивостей та функцій концепту, який являється складним явищем, що об'єднує ментальні, культурні, соціальні та індивідуальні явища. Деякі із розглянутих класифікацій можуть здатися обмеженими, в той час як інші – надто загальними. На нашу думку, це пояснюється двома ключовими чинниками. По-перше, концепт, як складна сутність, має в собі багатоаспектну структуру та ряд сталих характеристик. По-друге, лінгвокультурологія, яка є галуззю мовознавчої науки, наразі перебуває в активному розвитку, і, відповідно, усі спроби класифікувати концепти продовжують здійснюватися.

1.3 Види вербалізацій концептів

Розходження у поглядах на інтерпретацію концептів призвели до численних дискусій щодо їх вербалізації. Деякі дослідники стверджують, що концепт має невербальний характер, адже він представляє собою абстрактний сенс, який не виражається мовними структурами. Інші вчені розглядають концепт як феномен, що може бути повністю виражений мовою, акцентуючи увагу на тому, що вербалізація включає перетворення певного змісту або ідеї в словесну форму за допомогою природної мови [Селіванова 2012].

Разом з цим існує ще один погляд, згідно з яким лише частина інформації, що стосується концепту, асоціюється з мовою, тоді як інша частина існує у формі ментальних репрезентацій, таких як візуальні образи, картини або схеми. Таким чином, концепт доцільно вважати феноменом, що лише частково може бути вербалізований за допомогою словесних форм. З. Попова та Й. Стернін притримуються тієї ж точки зору, вказуючи на те, що не кожен концепт має явний мовний відбиток. Існують численні концепти, які не мають відповідних мовних назв, проте їхня концептуальна сутність залишається визнаною та зрозумілою [Грущак 2015].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» термін «вербалізація» інтерпретується у двох аспектах:

1. Реалізація думок, почуттів, емоцій і т. п. в усній або писемній мові (книжн.);
2. Вид конверсії, що полягає в переході слів (словоформ) з інших частин мови до класу дієслів. (лінгв.) [Бусел 2005, с. 120].

Термін «вербалізація» застосовується у контекстах, як загальних (соціальних), так і специфічних (прямо лінгвістичних). У сферах лінгвокогнітології та лінгвокультурології цей термін характеризує процес вираження концептів або їх індивідуальних характеристик за допомогою мови. У нашому дослідженні ми виходимо з принципу, що концепт може бути виражений лише частково через мовні форми, оскільки для його повного

представлення необхідний спектр засобів [Жайворонок 2002]. Ми також підтримуємо погляд Д. Каліщук, згідно з яким не існує способу абсолютно точно виразити концепт мовою. Можна лише розглядати специфіку його мовного вираження в залежності від конкретного етапу суспільного розвитку, типу дискурсу і т.п. [Каліщук 2017].

Зазвичай концепти в мові виражено лексемами, відомими як вербалізатори концептів. Це може включати ключові терміни, їх синоніми та інші репрезентативні форми. Визначення ключового слова, яке є безпосереднім відображенням концепту, залежить від дослідника. Набір мовних елементів, призначених для номінації, є досить великим і може містити такі форми, як прямі й похідні (переносні) номінації, однокорінні слова й частини різних мов, пов'язані з основними номінаціями, синоніми, що залежать від контексту, оригінальні авторські назви, стійкі сполуки, які є синонімічні до ключового слова, а також фразеологічні одиниці, паремії, метафори, сталі порівняння, вільні словосполучення, асоціації, лексичні та енциклопедичні визначення, тематичні, публіцистичні, художні тексти, сукупність текстів [Лисецька 2023, с. 223].

О. Селіванова акцентує увагу на тому, що синтаксичні та фразеологічні номінації є можливими, і деякі концепти схильні до ад'єктивного втілення [Селіванова 2012]. Ад'єктивне втілення концепту означає вираження або представлення певного концепту через використання прикметників. Проте більшість концептів реалізується через іменникове найменування. Втілення концепту за допомогою іменників визнається як основний та найбільш ефективний метод його вираження, а точніше присвоєння йому прототипового імені.

Дефінування, або процес встановлення характеристик концепту на основі словникових дефініцій, є однією з найпоширенішою методик опису концептів [Каліщук 2017]. Проте, за словами лінгвістів, реальний обсяг концепту перевищує лексичне значення мовної одиниці, яка його виражає. Повноцінне розуміння сутності концепту в контексті свідомості мовців можна досягти

лише шляхом аналізу всіх мовних засобів, що виступають як його вербалізатори [Юрченко 2008].

Д. Станко приводить у своїй науковій статті класифікацію А. Вежбицької, яка поділяє вербалізатори концептів на прямі та непрямі. Прямі засоби вербалізації включають «лексичні родини», які представляють слова, що є тематично пов'язаними з досліджуваним концептом. У цей клас також входять лексичні одиниці, які вживаються виключно з аналізованими лексемами. Непрямі вербалізатори охоплюють сполучуваність, граматичні особливості аналізованих лексем та додаткову інформацію, з якої можна визначити характеристики концепту [Станко 2014, с. 39]. Цієї позиції притримується і В. І. Кононенко: «Навколо слова, що позначає концепт, і пов'язаних із ним слів-понять створюється свого роду семантичне поле, максимальний і достатній контекст, у межах якого і виявляються численні конотативні супроводи, додаткові значення, асоціативно-оцінні ряди» [Кононенко 2004, с. 19].

До вербалізаторів концепту науковці відносять також етимологію слів і фраземне значення, причому останнє існує виключно в межах фраземи. Під час аналізу процесу вербалізації концепту важливо зосередити увагу на етимології слів, що сприяє вивченню витоків та еволюції елементів концепту. Також слід враховувати вплив історичних змін всередині етнічної спільноти на формулювання словесних ознак [Хоменська 2016, с. 118].

Таким чином, концепт, вбудований в специфічну національну культуру, може бути вербалізований за допомогою різних методів, які змінюються в залежності від комунікативного контексту. Серед цих методів – використання готових лексем, структурних та позиційних схем речень, які представляють типові пропозиції, фразеосполук з лексико-фразеологічної системи мови, вільних словосполучень, а також текстів та їх комбінацій.

1.4 Концепт “FRIENDSHIP” в мовній картині світу

Виявлення взаємозв'язків між мовою та свідомістю, світоглядом і культурою стає дедалі важливішим у контексті посилення глобалізації, технічного прогресу і росту впливу англійської мови. Цей процес спричинює значні та багатогранні зміни у менталітеті етносів, їх світосприйнятті та вербалізації життєвого досвіду [Городецька 2003, с. 1].

Концепт не існує відокремлено, але формується в межах чітко структурованої системи. Ця система передбачає наявність таксонів різних рівнів, де вищі категорії включають в себе нижчі, організовуючи їх у відповідному порядку [Приходько 2008, с. 211].

Встановлення та дослідження ключових універсальних категорій, які формують категорії людської свідомості, неможливі без вивчення мовної картини світу, що представляє собою відбиток уявлень конкретного етносу про навколишній світ. Мовну картину світу визначають як спосіб відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності через призму мовних та національних особливостей, притаманних певному мовному колективу, інтерпретацію навколишнього світу за національними структурно-концептуальними канонами [Штерн 1998, с. 156].

Спосіб, яким мова концептуалізує реальність, є унікальним і водночас має національні особливості. Таким чином, «мовці сприймають світ крізь призму своїх мов, а це дозволяє стверджувати, що мовна картина світу втілює в собі зафіксований у мовних формах спосіб світосприйняття й світобачення народу» [Станко 2014, с. 38]. Положення про існування мовної картини світу належить В. фон Гумбольдту, який вважав, що за допомогою мови людина здійснює інтерпретацію світу, що зумовлює утворення його картини.

Дослідники відрізняють *мовну* та *концептуальну* моделі світу, хоча деякі лінгвісти вважають більш вірною концепцію мовно-мислинневої моделі світу. Вони не ототожнюють мову та мислення, але вважають, що когнітивна основа відображається в мовній структурі. Виходячи з принципу холізму, вони також

розглядають можливість існування єдності мови та мислення, оскільки всі компоненти свідомості динамічно взаємопов'язані та нероздільні [Селіванова 2008, с. 407].

Український мовознавець Л. Лисиченко стверджує: «Питання сутності мовної картини світу по-різному розв'язується в сучасному мовознавстві – від максимального зближення мовної і концептуальної картин світу до визнання різного ступеня своєрідності відображення світу в кожній мові» [Лисиченко 2004, с. 37].

Термін «*концептосфера*» використовується в багатьох концептологічних дослідженнях, проведених такими вченими, як Дж. Лакофф, М. Г. Лебедько, Н. В. Таценко, Ю. Д. Апресян, О. І. Морозова, В. М. Манакін, Д. А. Круз, М. В. Нікітін, В. Л. Іващенко, У. Крофт, А. М. Приходько та ін.

Концептосфера описується як загальний набір концептів, характерних для певної нації, формований з урахуванням усіх можливих концептуальних ідей, притаманних носіям мови. Це спільний когнітивний і семантичний простір етносу, який, в свою чергу, є частиною більшої інформаційної структури – ноосфери, яка представляє собою глобальний когнітивний і семантичний континуум всього людства [Манакін 2004, с. 31].

Концептосферою також вважають структуровану сукупність ментальних одиниць, які можуть бути виражені вербально або залишатися невербалізованими, та мають національне забарвлення в межах певної лінгвокультури. Ці ментальні одиниці організовані і систематизовані на основі принципів цілісності, зв'язку, множинності та структурованості [Приходько 2008, с. 214].

Таким чином, сучасна лінгвістика використовує два ключові терміни для опису структури концептуального простору мови: *концептосфера*, яка об'єднує весь спектр концептів конкретної мови, сформований на основі різноманітних концептуальних потенціалів мовців [Хоменська 2016, с. 29]; та *мовна картина світу*, що являє собою комплексно організовану, соціокультурно значущу модель символів, відтворену з допомогою мовних

засобів і відображаючи інформацію про оточуючий світ.

Вважаємо, що обрані терміни мають взаємозв'язок, оскільки обидва спрямовані на організацію даних про оточуючий світ. Водночас, вони взаємно допомагають виокремити різні елементи процесу обробки та збереження інформації. Вивчення концепту, на наш погляд, вимагає врахування його ролі у відношенні до суміжних одиниць, культурних особливостей мовної групи та індивідуальних характеристик мовної особистості.

В даній роботі послуговуємося поняттям мовної картини світу, адже саме цей термін відображає спосіб, яким людина сприймає та взаємодіє з оточуючим світом. Він вказує на процес інтерпретації інформації про світ, формування відповідних норм поведінки та ставлення до реальності, а також як «елементи народної культури знаходять відбиток у мові певного народу, яка є відмінною від інших саме через специфіку відображення у ній світу та людини в ньому» [Косенко 2010, с. 105]. Складовою світогляду є етична оцінка, вербалізована значною мірою через досліджуваний концепт.

У контексті англійської мови, що є системою взаємозв'язаних та взаємодіючих компонентів, концепт “FRIENDSHIP” діє, вербалізується і розкриває свої ключові характеристики. Він вступає у ієрархічні відносини в рамках концептуальних систем, знаходиться у підсистемах інших концептів, які «відображають духовні цінності етносу» [Демченко 2016, с. 192] і виконує свою первинну роль – служить засобом, втіленим у природній мові, для фасилітації комунікаційного процесу.

У Кембриджському словнику знайдено лише одне значення до іменника “friendship”: a situation in which two people are friends / обставина, в якій двоє людей є друзями [CALD 2008]. В Оксфордському словнику наведено два пов'язаних визначення цього слова: a relationship between friends / відносини між друзями; a state of mutual trust and support between allied nations / стан взаємної довіри та підтримки між дружніми націями [Hornby 2013].

З філософського осмислення, відштовхуючись від принципу Канта, який наголошує на поважному ставленні до кожної людини як до неповторного та

цінного індивіда, термін «друг» означає унікальну особистість [Annis 1987, с. 351]. Американський науковець Девід Б. Анніс вважає, що поняття «дружба» базується на чотирьох взаємопов'язаних елементах: взаємній симпатії, спільних інтересах, обопільній увазі та довірі. Він підкреслює, що суть дружби полягає в можливості виявлення свого внутрішнього «Я» через взаємодію з Іншим. Це дозволяє індивіду поглибити самопізнання та самовдосконалення не через прагнення перетворити чи засвоїти особистість іншого, а через змогу поглянути на себе очима дружньої душі, визначаючи свою ідентичність у контексті відносин з іншою особою [Annis 1987, с. 350].

Лоуренс Блум представляє власний унікальний підхід до проблеми, акцентуючи увагу на концепції сприйняття «інакшості Іншого». Він стверджує, що справжню дружбу не можна уявити без готовності до самопожертви. Водночас, відданість й співпереживання можуть існувати лише при усвідомленні відмінності між друзями. Блум вбачає дружбу як відносини, засновані на принципах моральності та альтруїзму, де індивіди здатні до неогоїстичного обміну, зберігаючи при цьому свою цілісність та взаємну повагу [Blum 1980, с. 72].

У контексті дружби відбувається процес осмислення та розкриття власного «Я», що проявляється у двох ключових моментах: довірі до друга та впізнання себе в ньому. У таких відносинах, що характеризуються щирістю та відвертістю, особистість невідворотно стає відображенням через призму сприйняття Іншого. Д. Кеннет та Д. Кокінг у своєму науковому дослідженні “Friendship and Self” детально розглядають дві домінуючі концепції, що описують природу дружніх відносин. Зокрема, «концепція дзеркала», відома з часів Арістотеля, пропонує ідею, що у виборі друзів ми ніби шукаємо відображення себе, базуючись на схожості інтересів та смаків. Таким чином, любов до друга виглядає як логічне продовження самолюбства [цит. за: Cocking 1998, с. 506].

Дж. Кеннет та Д. Кокінг підкреслюють, що аналогії та схожості можна виявити не тільки між друзями, але і між двома незнайомими особами, тому

будувати концепцію дружби, виходячи виключно з точок дотику, недоречно. У контексті дружніх відносин особливо цінується відданість та уважність до потреб друга. У спілкуванні з друзями ми не сприймаємо своє відображення, а спостерігаємо, як наш внутрішній світ інтерпретується і переосмислюється іншою особою. У цьому процесі обидва партнери є і творцями, і творіннями, отже, варто розглядати їх не як «дзеркала», а як «портрети» одне одного [Helm 2011, с. 509].

За альтернативною концепцією відвертості (“secrets view”), основою дружби є взаємна довіра між особами. Через надання доступу іншій людині до інтимних аспектів свого життя, фізичного чи духовного, ми навмисно виставляємо себе вразливими, дозволяючи іншій стороні аналізувати і висловлювати думку щодо наших вчинків [Helm 2011, с. 515]. Двозначність такої відкритості є очевидною: деякі особисті таємниці можуть або наблизити людей, або віддалити їх одне від одного. Науковці підкреслюють, що сила дружби не завжди корелює з конфіденційністю розкритої інформації, але відкритість і ширість справді сприяють зміцненню відносин між друзями [Helm 2011, с. 518].

Філософський погляд на дружбу вказує на потенціал для морального росту осіб, які підтримують дружні стосунки. Л. Блум, зокрема, розглядає цей процес як послідовність, що починається з альтруїстичного інтересу до життя друга, переходить у глибоке переживання за нього, включаючи знання про його справи, довіру та близькість, і завершується сильним бажанням сприяти його благополуччю та щастю, що призводить до морального вдосконалення [Blum 1980, с. 67].

Б. Хельм також підтримує цю думку, вказуючи на те, що однією з ключових характеристик дружби є можливість впливати на формування особистостей її учасників [Hurka 2023, с. 33]. Дружба допомагає нам ідентифікувати ідеал «себе», до якого ми маємо прагнути, вказує шляхи для особистісного розвитку та підвищення самоусвідомлення. Вона зосереджує нашу увагу не на прямому впливі друга на наш розвиток, а на нашому

власному сприйнятті та оцінці цього впливу. Порівняння себе з другом дає нам змогу глибше аналізувати власні недоліки і бачити себе під новим кутом. Дружба формується за взаємної згоди, але вимагає однакових зусиль від обох сторін. Турбота про друга має бути самоцінною, не пов'язаною з особистими інтересами, а підтримка має надаватися від душі, а не з мотиву отримати взаємну вигоду. Важливо вміти розрізняти свої інтереси та інтереси друзів.

Дружба сприяє розвитку таких якостей, як чесність, справедливість, відповідальність та емпатія, які є важливими для гармонійного існування у суспільстві. Н. Шерман стверджує, що дружба сама по собі надає життю значущість, і ця значущість реалізується через взаємовідносини з іншими людьми» [цит. за: Cocking 1998, с. 510]. Арістотель в свою добу відзначав, що дружба підсилює почуття справедливості [цит. за: Annis 1987, с. 352]. Він також вірив, що ці відносини сприяють глибшому розумінню та осмисленню власної сутності [цит. за: Cocking 1998, с. 510].

Коли ми прагнемо наблизитися до когось, то готові розкрити частину себе цій особі. Однак, наша егоїстична сутність часто керується принципом «ти – мені, я – тобі», що веде до високих очікувань до близької людини. За словами професора філософії Т. Хурки, «благо іншого, навіть якщо він – найкращий друг, завжди менш цінне, ніж власне» [Hurka 2023, с. 217].

На противагу моралістам, що ідеалізували дружбу, матеріалісти, розвиваючи утилітаристські ідеї концепції розумного егоїзму, стверджують, що в основі дружніх, як і будь-яких інших людських відносин лежить особистий інтерес. Англійський філософ Т. Гоббс був переконаний, що за своєю природою ми шукаємо не друзів, а пошани і переваг, яких можемо від них отримати; цього ми бажаємо перш за все, а друзів вже потім. Ф. Тоньє, в свою чергу, досліджує схожість між засадами ринкової взаємодії та особистими відносинами, які визначаються прагненням до отримання різноманітних благ і потребою в еквівалентній компенсації витрачених ресурсів, таких як емоційні та матеріальні затрати [цит. за: Silver 1990, с. 1481].

Як частина англійської мовної картини світу, концепт “FRIENDSHIP”

входить до структурованої системи елементів, актуалізується в свідомості носіїв англійської мови і розкриває їх розуміння дружби та міжособистісних відносин.

Концепт “FRIENDSHIP” у своєму вербальному вираженні вирізняється однойменністю, якщо не враховувати квазісиноніми, що відображають окремі грані цього складного лінгвоментального феномена, який пронизує всю життєдіяльність людського суспільства [Грушак 2015]. Концепт “FRIENDSHIP”, як здається, існує в усіх етнічних лінгвокультурах як універсальна категорія. Цей концепт віддзеркалює природній порядок світу, певний життєвий закон, що формує ціннісні орієнтації суспільства. Концепт “FRIENDSHIP” є одним із ключових для більшості культур світу, оскільки питання, пов’язані з міжособистісними взаєминами, завжди мали і мають першочергове значення в житті суспільства і окремої людини зокрема [Грушак 2015, с. 170].

Таким чином, концепт “FRIENDSHIP” є важливою складовою англійської мовної картини світу, оскільки він відображає структуровану систему цінностей, що актуалізується в свідомості носіїв мови і віддзеркалює їхнє уявлення про дружбу та міжлюдські відносини. Вербальне вираження досліджуваного концепту часто є однойменним, але включає в себе і квазісиноніми, що розкривають різні аспекти цього багатогранного явища, яке є фундаментальним для всіх аспектів людського суспільства. Як універсальна категорія, “FRIENDSHIP” відіграє ключову роль у формуванні ціннісних орієнтацій багатьох культур, підкреслюючи важливість міжособистісних зв’язків у соціальному житті індивідів

РОЗДІЛ 2 СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «FRIENDSHIP»

2.1 Семантична структура концепту “FRIENDSHIP” в англійській пареміології

В англійській мові поняття “friend” є ключовим елементом, що формує національне сприйняття світу. Цей концепт не міг не привернути увагу науковців, лінгвістів та культурологів (наприклад, роботи А. Dundes, О. Грушак, С. Г. Тер-Мінасової, А. С. Гончаренко та інших). Чим більш глибоке та захоплююче дослідження, тим більше воно породжує нових питань і спонукає до детальнішого вивчення аспектів вибраної теми. У прислів'ях чітко відображене уявлення нації про себе та навколишню реальність.

Коли мова йде про паремійну картину світу [Юськів 2013], неможливо не пригадати картину П. Брейгеля «Нідерландські прислів'я», на якій художник зобразив парадоксальний світ, відтворений через буквальне, відчутне зображення прислів'їв та приказок. Проте мовна паремійна картина світу є більш складною, ніж твір Брейгеля. В ній відсутня пряма відповідність між формою вираження і змістом. Коли сенс і внутрішня форма співпадають, ці два аспекти поєднуються. У разі розбіжності виринає подвійна картина: з одного боку, сенс прислів'я свідчить про конкретні знання народу про певний аспект дійсності та ставлення до нього, з іншого – внутрішня форма відбиває напрям асоціацій, характерний для національного образного бачення цього фрагмента, яке реалізується в прислів'ї. Таким чином, внутрішня форма стає місцем зустрічі двох різних семіотичних систем – культури та мови, піднімаючи її до рівня культурного терміну або концепту.

Прислів'я та приказки служать інструментом збереження та трансляції людського досвіду, культурних цінностей, традицій та звичаїв певного народу, а також його характерних рис. Таким чином, вони «виразно виявляють

кумулятивну й директивну функції мови» [Юськів 2013, с. 68]. Паремії характеризуються не лише тим, що в них є все те, «що й у самій мові, а також і тим, якими є кількість і якість, регулятивність, продуктивність, сполучуваність тощо мовних фактів. Це якраз і є ті кількості, що змінюють якість» [Коцюба 2008, с. 106].

Особливий фокус варто зосередити на так званих «константах культури» — концептах, які існують постійно або протягом тривалого періоду часу. Концепт “friend” та пов’язане з ним семантичне поле “friendship” безперечно є важливими з соціального та морального погляду не тільки для англійського, але й для будь-якого іншого народу.

Репрезентація концепту “FRIENDSHIP” в англійській мові здійснюється за допомогою численних лексичних одиниць, які є синонімами іменника “friendship”. У синонімічних словниках англійської мови виділяються такі синонімічні зв’язки аналізованого концепту: *affection* – прихильність, любов; *amiability* – дружелюбність, відданість; *attraction* – тяжіння; *company* – товариство, суспільство, об’єднання; *concord* – мир, згода; *empathy* – співчуття, співпереживання, *esteem* – повага, пошана; *favor* – прихильність, пристрасть; *friendliness* – дружелюбність, добросусідство, *favoritism* – прихильність, *fondness* – ніжність, любов; *goodwill* – доброзичливість, прихильність; *harmony* – гармонія, згода; *intimacy* – близькість, тісні дружні стосунки; *love* – любов, прив’язаність; *rapproach* – взаєморозуміння, гармонія; *solidarity* – спільність, єдність; *understanding* – розуміння, згода; *acquaintanceship* – знайомство, *affinity* – схожість, емоційне споріднення; *alliance* – альянс, об’єднання; *amicability* – дружність, дружелюбність; *amity* – дружелюбність, згода; *attachment* – прив’язаність, відданість; *benevolence* – доброзичливість, добросердечність; *comity* – гармонія, взаємність; *consideration* – повага, увага; *consonance* – гармонія, згода; *familiarity* – близьке знайомство, близькі стосунки; *partiality* – пристрасть, упередженість; *regard* – пошана, повага; *sociability* – спілкування, відкритість; *sodality* – братерство, спільнота [Thesaurus 1995].

Вербалізація концепту “FRIENDSHIP” відбувається в англійській мові за допомогою слів наступних частин мови та стійких виразів:

- 1) іменників: *friend* (друг), *friendliness* (дружелюбність), *friendling* (дружність);
- 2) прикметників: *friendlike* (дружній);
- 3) прислівників: *friendly*, *friendlily* (по-дружньому);
- 4) дієслівних словосполучень: *become friends* (стати друзями), *start a friendship* (подружитися, почати дружбу), *strike up a friendship* (скріплювати дружбу, здружитися), *form a friendship* (подружитися), *renew a friendship* (освіжити дружбу), *have a friend* (мати друга), *remain friends* (залишитися друзями), *destroy / spoil a friendship* (зіпсувати дружбу);
- 5) ад’єктивних словосполучень: *close friendship* (тісна дружба), *firm friendship* (міцна дружба), *lifelong friend* (друг на все життя), *lasting friendship* (довга дружба), *long-standing friendship* (багатолітня дружба), *lifelong friendship* (дружба на все життя), *best friend* (кращий друг), *old friend* (старий друг), *good / close friend* (близький друг), *dear friend* (дорогий друг), *childhood friend* (друг дитинства), *school friend* (шкільний друг), *family friend* (друг сім’ї), *personal friend* (особистий друг), *mutual friend* (спільний друг), *firm friend* (вірний друг), *trusted friend* (надійний друг), *male / female friend* (друг / подруга);
- 6) фразеологічних поєднань: *a gesture of friendship* (знак дружби), *bond / ties of friendship* (узи дружби), *an offer of friendship* (дружня пропозиція), *offer / extend the hand of friendship* (простягнути руку дружби), *a friend of mine* (мій друг), *a friend of a friend* (друг мого друга), *somebody’s circle of friends* (коло друзів) [LDCE 2003; Webster 1984].

Матеріалом для дослідження пареміологічного представлення концепту дружби послужили прислів’я та приказки словників Apperson 1993 та Fergusson 1983.

Словники G. L. Apperson та R. Fergusson нараховують відповідно до 63 і 89 пареміологічних реалізацій концепту дружби в англійській мові. У тому

числі лише половину, певне, можна зарахувати до ядра даної концептосфери. Інші займають периферійне становище.

В процесі дослідження було встановлено, що в параміологічному фонді англійської мови присутній сегмент універсальних фразеологічних одиниць. Ці висловлювання характеризуються схожістю в семантичному та синтаксичному відношенні, повністю або частково збігаються та етимологічно є взаємними запозиченнями, кальками з античних мов, біблійних текстів тощо. До таких паремій можна віднести наступні прислів'я: *Greater love hath no man than this, that a man lay down his life for his friends; Dog doesn't eat dog; Short reckonings make long friends; Love me, love my dog.*

В аналізі загальної кількості досліджених англійських прислів'їв та приказок (78), що відображають сутність концептосфери, виявлено, що 10 ілюструють розповсюджене розуміння концепту дружби через образ друга-помічника та спільника: *A friend in need is a friend indeed; A friend is an other self; Among friends all things are common; A friend to everybody is a friend to nobody (none); He is my friend that succoureth me; A good friend is my nearest relation; A faithful friend is a medicine of life; One friend watcheth for another.*

В процесі дослідження дійшли висновку, що у англійських прислів'ях відносини більше характеризуються незалежністю та особистою свободою. Передбачається, що друг завжди висловлюватиметься про суб'єкта позитивно ("*He is a good friend that speaks well of us behind our backs*"), хоча водночас простежується ідея нещирості в лестошах ("*All are not friends that speak us fair*").

В більшості паремій акцентується увага на ціннісному аспекті концепту дружби, який досягається через порівняння: *A friend in the market is better than money in the chest; Better lose a jest than a friend; It is good to have some friends both in heaven and hell; He quits his place well that leaves his friend there; It's merry when friends meet; When friends meet, hearts warm; One enemy is too many; and a hundred friends too few; Friends tie their purse with a cobweb thread; A friend in court is better than a penny in purse; A true friend is the best possession; They*

are rich who have true friends; No physician like a true friend; One God, no more, but friends good store.

Наступна семантична ознака веде нас до монетарно-феліцитарної концепції дружби, яка натякає на її нещирість та, більше того, небезпечність таких стосунків. Згідно з цією концепцією, у заможних та «щасливих» людей часто багато друзів, у той час як бідним та «нешасним» доводиться вирішувати свої проблеми на самоті: *No friendship is strong that owes its rise to a pot; In time of prosperity, friends will be plenty; When good cheer is lacking, friend will be packing; Friends through fortune become enemies through mishap; Misfortune makes foes of friends; Poor folk's friends soon misken them; Poverty parts fellowship; in time of adversity, not one amongst twenty; Fresh fish and poor friends become soon ill savoured; Rich folk have many friends; While the pot boils friendship blooms; A false friend and a shadow attend only while the sun shines.*

В англійській мові можна простежити прагматичний підхід до розуміння дружби та справ, згідно з яким люди можуть виступати в ролі добрих сусідів до тих пір, поки не виникає конфлікт інтересів: *One good turn deserves another; Short (even) reckoning makes long friends; Scratch my back, and I'll scratch yours; Roll my log, and I'll roll yours; A hedge between keeps friendship green.*

Низка прислів'їв відображає причинно-наслідкові аспекти, що стосуються втрати дружби через її недостатню стійкість та вразливість. Вони попереджають нас щодо важливості обережного ставлення до друга, поміркованості у вчинках та словах, які можуть завдати незворотньої шкоди. Цей елемент семантичної парадигми має яскраве вираження в англійській мові: *One may mend a torn friendship but it soon falls in tatters; A broken friendship may be soldered, but will never be sound; A friend is not so soon gotten as lost; When love puts in, friendship is gone; Lend your money and lose your friend.*

Наступна група прислів'їв містить семантичні ознаки небезпеки, що асоціюється з дружбою, яка в англійській мові виражається через лексеми “*enemy*”, “*friend*” і “*foe*”: *The friend that faints is a foe; Hatred with friends is succour to foes; False friends are worse than open enemies; Better an open enemy*

than a false friend; It is better to be stung by a nettle than pricked by a rose; Save a man from his friends, and leave him to struggle with his enemies; A reconciled friend is a double enemy; Who hath too many friends, eats too much salt.

Чимало прислів'їв присвячено концептуально важливим уявленням про справжню, перевірену, «стару» дружбу, що протиставляється «короткій»: *Friendship, the older it grows, the stronger it is; The best mirror is an old friend; Old acquaintances will soon be remembered; Old friends and old wine and old gold are the best Old fish, old oil, and an old friend are the best; Old friends and old wine and old gold are the best.* Та, безумовно, ведуть до верифікаційних аспектів дружби, якість якої можливо перевірити лише з часом.

I, нарешті, третій, не менш численний, шар охоплює так звані пареміо-ендеміки — етноспецифічні утворення, які є унікальними та не мають аналогів в інших мовах. Таким чином, у семантичному складі англійських паремій можна виділити унікальні риси, які дозволяють визначити національно-специфічне розуміння концепції дружби в англійській мові. Здебільшого вони стосуються праксеологічних аспектів дружби, спрямованих на її встановлення та підтримання: *Little intermeddling makes good friends; Friendship increases in visiting friends, but in visiting them seldom; Friends are like fiddle-strings, they mustn't be screwed too tight.*

Окремо виражена семантична риса рефлексії: *No man has a worse friend than he brings with him from home.*

Це стосується, зокрема, семантичного компонента «особистої свободи», що простежується в загальних універсальних концепціях англійських паремій, а також праксеологічних аспектів дружби, пов'язаних з її здобуттям та підтриманням.

Вагомим кроком у семантичному розгляді паремійного фонду є відтворення попередньо проаналізованих мовних одиниць у вигляді польової структури досліджуваного концепту. Це включає детальний опис когнітивних характеристик, які виражають конкретні когнітивні поняття, та їх систематичне розташування згідно з польовими зонами. Аналізуючи

семантичні аспекти англійських паремій, ми можемо визначити основне ядро, а також ближчу та дальню периферію концепту “FRIENDSHIP”. Створення моделі паремійної зони концепту у формі польової структури відбувається шляхом зниження кількості паремій, які представляють різні значення в межах цієї структури:

Більшість досліджуваних англійських виразів (49, 34%), що становлять ядро паремійного поля, виражають три основні змістові ідеї:

Значимості друзів в житті людини. В пареміях цього типу дружба є фундаментальною складовою нашого існування, без якої наше життя є неповноцінним, тьмяним та невиразним:

To have a friend and be a friend is what makes life worthwhile; The greatest healing therapy is friendship and love; The greatest sweetener of human life is friendship; To raise this to the highest pitch of enjoyment, is a secret which but few discover; Friendship is the source of the greatest pleasures, and without friends even the most agreeable pursuits become tedious; A life without a friend ends in death without a witness; Friends are special, treasure them.

Особливості дружби. З незначною різницею у кількості можна окреслити другу групу паремій, яка описує характеристики, важливі для дружби:

The secret to friendship is being the good listener; Confidence is the only bond of friendship; A friend is someone who gives you total freedom to be yourself; A good friend will help you move, a best friend will help you move a dead body; There can be no friendship where there is no freedom. A true friend is someone who accepts your past, supports your present, and encourages your future; Friendship loves a free air and will not be fenced up in straight and narrow enclosure.

Опора. В англійській мові велике значення в дружбі займає саме підтримка та допомога від близької людини, що виражається в наступних виразах:

A friend is someone who can see the truth and pain in you even when you are fooling everyone else; A friend is one who walks in when the rest of the world walks out; Support your friend, even if you don't support their situation; A friend is the

one who comes in when the whole world has gone out; Friends are the best to turn to when you're having a rough day.

Ближню периферію (32, 23%) утворюють паремії, що вказують на:

Дружелюбність. У відносинах, заснованих на дружбі, важливу роль відіграють чуйність, доброзичливість, повага та турбота про друга. Паремії англійської мови підкреслюють значущість теплового відношення до друга, відображають готовність протягнути руку допомоги без зайвих міркувань [Грушак 2015, 173]:

A good friend never offends; A man that has friends must show himself friendly; Man's best friend is one who wishes well to the object of his wish for his sake, even if no one is to know of it; Reprove your friend in secret and praise him openly; When friend asks, there is not tomorrow; A true friend freely, advises justly, assists readily, adventures boldly, takes all patiently, defends courageously, and continues a friend unchangeably.

В прислів'ях прослідковується вираження важливості прийняття друга в його різних проявах, з усіма його позитивними та негативними якостями. Дружам не слід намагатися змінити один одного або впливати на світобачення іншого. Чим більше часу вони проводять разом, тим менше вони ідеалізують один одного і тим більше вчаться приймати один одного такими, які вони є насправді. Це є сутність справжньої дружби:

A true friend is one who thinks you are a good egg even if you are half-cracked; Friendship is when people know all about you but like you anyway; A friend is one who knows you as you are, understands where you've been, accepts what you have, and still allows you to grow; A friend is one who overlooks your broken fence and admires the flowers in your garden.

Подібність. Наявність спільних рис часто стає ключовим фактором у формуванні дружби. Це може бути пов'язано з тим, що знаходження спільної мови із тими, хто поділяє наші життєві цінності, характер та уподобання, відбувається простіше та природніше [Грушак 2015, 173]. Справжню дружбу характеризує однаковий внутрішній світ, спільні емоції та досвід, а також

аналогічні чи навіть ідентичні мрії, імпульси та жадання:

Friendship is one mind in two bodies; A friend is one who dislikes the same people you dislike; True friends do not judge each other, they judge people together; To desire the same things and to reject the same things constitutes true friendship; A friend is one soul in two bodies; A man is known by his friends.

Перевірка викликами. Щоб дружба дозріла до справжнього, глибокого рівня, вона потребує не лише часу, але й проходження через різні випробування. Важливість дружби особливо проявляється не стільки через тривалість спілкування, скільки через спільне додання труднощів та проблем:

Friends become known when there is trouble; A friend is never known till needed; Misfortune shows those who are not really friends; Prosperity makes friends, and adversity tries them; Hard times will always reveal true friends; A sure friend is known in unsure circumstances; Before you make a friend eat a bushel of salt with him.

За результатами аналізу паремій, висновуємо, що справжність друга виявляється саме у складних обставинах. Значна частина англійських паремій підкреслює, що вірний друг завжди залишається поруч, незважаючи ні на що, тоді як невірний друг легко зраджує без вагань.

Фіктивна дружба. Паремії, що відображають фальшивість дружби, викривають взаємне або одностороннє «використання» між друзями для особистих цілей, ігноруючи інтереси та побажання іншого:

Fake friends are like shadows. They follow you in the sun, but leave you in the dark; No person is your friend who demands your silence, or denies your right to grow; Better to have an enemy who slaps you in the face than a friend who stabs you in the back; Someone who smiles too much with you can sometime frown too much with you at your back.

До дальньої периферії (20, 39%) входять паремії, що торкаються наступних тем:

Розрив дружніх зв'язків. В англійських пареміях також присутні висловлювання, що відображають причини та наслідки втрати дружніх

стосунків, наприклад, через такі події як одруження або втручання у справи іншого: “*To lose a friend, advise him*”. Припинення дружби також може статися через борг та гроші [Грушак 2015, с. 174]:

A friend married is a friend lost; Lend your money and lose your friend; When I lent I had a friend; when I asked he was unkind; Before borrowing money from a friend, decide which you need most; A friend in power is a friend lost.

Дослідження цих паремій яскраво демонструє, що заборгування грошей та їх несвоєчасне повернення може знищити ту глибоку довіру, що є основою дружніх відносин.

Обрання друзів. Важливою перевагою дружби є можливість самостійно вибирати друзів на противагу родичам: *Choose your friends wisely-they will make or break you; God sends us our relatives, but we can choose our friends; Fate chooses your relations, you choose your friends; Choose the friends like the books, few but choice; Friends are the family you choose.*

Друг – недруг. Паремії, які подають дружбу в негативному світлі, ставлячи друга на один рівень з ворогом: *Treat a friend as if he might become a foe; Friends are thieves of time; A hedge between keeps friendships green; An open foe may prove a curse, but a pretended friend is worse.*

У процесі вивчення семантичного складу паремій про дружбу було встановлено, що переважна кількість аналізованих висловів мають позитивне значення (86, 9%), тоді як паремії з негативною конотацією складають лише 13, 1%.

2.2 Дослідження пареміологічних одиниць концепту “FRIENDSHIP” на ідіоматичному та синтаксичному рівні

У цьому дослідженні аналізується 152 англійських прислів'їв та приказок, які відображають концепт “FRIENDSHIP” в англійській мові. Ці паремії були відібрані та розглядаються згідно з двома класифікаційними

системами:

1. Класифікація за рівнем ідіоматичності, де розрізняють: повністю образні паремії, частково образні паремії та необразні паремії [Райхштейн 2004].

2. Класифікація за структурою, в якій паремії досліджуються залежно від їхньої синтаксичної моделі [Поляков 2016; Герцовська 2021].

За першою класифікацією, що проводилася в цьому дослідженні, найпоширенішою групою англійських прислів'їв та приказок, що відображають концепт "FRIENDSHIP", є неметафоричні паремії. В аналізованому матеріалі виявлено 89 прислів'їв і приказок, які не містять метафоричності, а лише передають певний висновок чи пораду (58, 5%), наприклад:

A friend cannot be known in prosperity; an enemy cannot be hidden in adversity. A friend in the court is better than a penny in the purse. Better a new friend than an old foe. Friend is best found in adversity.

У наведених пареміях кожне лексичне слово застосоване у його безпосередньому номінативному значенні, не спричиняючи навіть мінімальної ідіоматичності в прислів'ях.

У групі частково образних паремій, яка займає друге місце за кількістю, виділено 46 прикладів, що становить 30, 2 % від загальної кількості. До прикладу:

It's good to have some friends both in heaven and hell.

Ідіоматичність цієї приказки забезпечується застосуванням слів "heaven" (рай) та "hell" (пекло) у переносному розумінні. У своєму дослівному номінативному значенні, ці антонімічні іменники відображають дві просторові сфери у релігії та філософії: рай (небесний світ) та пекло (підземний світ). Однак у контексті цієї приказки ці слова використовуються для позначення як позитивних, так і небезпечних обставин, у кожній з яких друг може виявитися в нагоді.

Make new friends but keep the old, for one is silver and the other is gold.

У згаданій приказці частково образний характер паремії створюється за допомогою іменників “*silver*” (срібло) та “*gold*” (золото), які використовуються не у значенні назви дорогоцінних металів, а для відображення ключових цінностей людини, що проявляються у дружбі.

Patched up friendship seldom becomes whole again.

У цьому прикладі паремії привертає увагу контекстуальне значення дієприкметника “*patched up*”. У буквальному значенні дієслово “*patch up*” вживається для позначення ремонту або штопки на розірваному одязі. У цьому випадку дієприкметник, створений від цього дієслова, використовується для образного відображення ситуації, коли поновлена дружба втрачає свою щирість і довіру, ускладнюючи повернення до первісного стану без образ і підозр.

Short debts make long friends.

Мудрість, закладена в англomовних прислів'ях, наголошує, що випадкові знайомства є нетривалими, тому нова дружба не є стійкою.

Birds of a feather flock together.

Це англійське прислів'я в прямому сенсі висловлює думку про те, що птахи з однаковим забарвленням збираються разом. Спочатку її сенс може здатися неочевидним для тих, хто не зустрічав її в процесі комунікації англійською мовою. Проте, зрозумівши глибинний ідіоматичний зміст, стає ясно, що ця фраза відображає ключову ідею дружби, яка полягає у спільності інтересів, адже дружити можуть лише ті, у кого схожі погляди та інтереси.

If you lie down with dogs, you will get up with fleas.

У даному прислів'ї, якщо проаналізувати його складові, ми говоримо про собак та бліх, що в переносному сенсі представляють друзів та їхні звички. Таким чином, воно відображає ідею, що оточення людини має вплив на його поведінку, звички та життєві позиції.

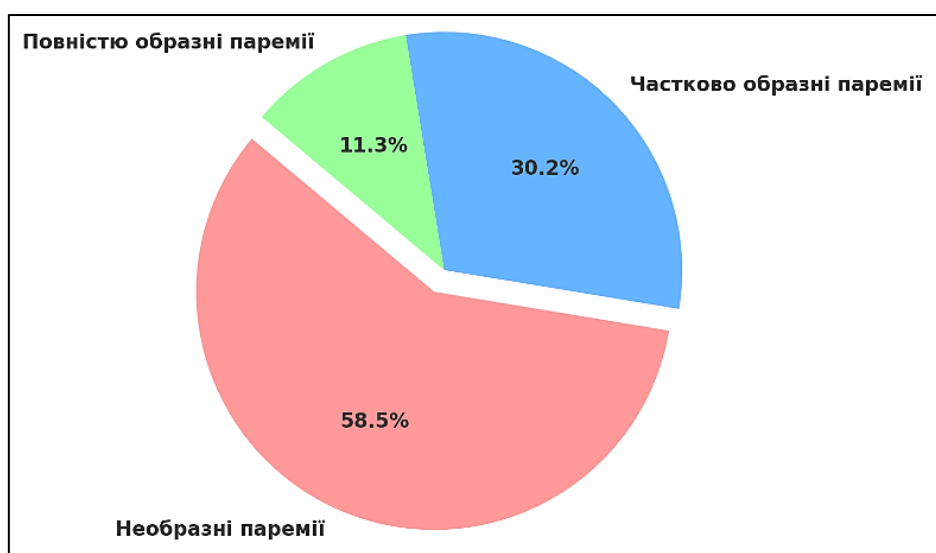
Робимо висновок, що класифікація за ступенем ідіоматичності містить у собі домінуючу групу необразних паремій (58, 5%), що виражають судження або пораду, частотну групу частково образних паремій (30, 2%), деякі

компоненти яких використовуються у переносному значенні, та малочастотну групу повністю образних паремій (11,3%), які мають високий рівень ідіоматичності.

Результати кількісного підрахунку подано у Рисунку 2.1.

Рисунок 2.1.

Класифікація паремій про дружбу за рівнем ідіоматичності

Другий підхід до класифікації зосереджується на аналізі будови англійських прислів'їв та приказок, які стосуються теми дружби. Важливо відзначити, що не всі паремії, що відносяться до концепту "FRIENDSHIP", можна розподілити за структурними типами. Це пов'язано з тим, що деякі прислів'я та приказки мають унікальну структуру, яка не схожа на інші.

Серед повторюваних структур в англійських прислів'ях та приказках на тему дружби можна виділити шість основних типів:

1. Модель "Noun 1 is Noun 2".

Ця модель є найбільш поширеною серед прислів'їв та приказок про дружбу у проаналізованих матеріалах та становить 38 пареміологічних одиниць (25 %):

A faithful friend is a medicine for life.

A friend in power is a friend lost.

Friendship is one mind in two bodies.

Ця модель прислів'їв є досить поширеною в англійському концепті

“FRIENDSHIP” завдяки її синтаксичній простоті. Сприйняття дружби та друга з боку англійців у таких прислів'ях виражається за допомогою формули «А» дорівнює «Б». Іншими словами, друга описують через асоціації та пряме порівняння з іншими явищами.

2. Модель “Noun 1 is better / easier (etc.) than Noun 2”.

У цій структурній групі міститься 24 прислів'їв та приказок (16, 44 %):

Friend is easier lost than found.

Good friend is better than a hundred relatives.

It is better to be in chains with friends, than to be in a garden with strangers.

Згідно з наведених прикладів паремій, ця синтаксична модель вербалізує концепт “FRIENDSHIP” за допомогою порівняння друга чи дружби як абстрактного явища з іншими предметами та явищами реальної дійсності. Порівняльний оборот відображається в пареміях даної групи явно, за допомогою прикметника або прислівника, що належать до вищого ступеня порівняння (*easier, better*) та введення об'єкта порівняння за допомогою союзу “than”.

3. Модель “Verb 1 but / and Verb 2”.

Дана модель спостерігається в 15 прикладах пареміологічних одиниць (9, 87 %). Наприклад:

Count your age with friends but not with years.

It takes years to make a friend, but minutes to lose one.

В цій моделі повчальне значення прислів'їв та приказок передається шляхом створення контрасту між об'єктами або явищами. Таким чином, порівняння дружби з іншими аспектами реальності відбувається через антитезу, яка слугує для підсилення виразності тексту завдяки яскравому протиставленню ідей або образів.

4. Модель “Noun is / can (never) Verb”.

Ця модель використовується у 9 пареміях, що відповідає 5, 92 %:

A friend is never known till needed.

Friendship cannot stand always on one side.

Наведені зразки прислів'їв у межах цієї синтаксичної структури демонструють, що вона використовується для вираження концепції дружби в англійських країнах через заперечення. На відміну від схеми, де "Noun 1 = Noun 2", в цьому випадку ключовий елемент прислів'я чи приказки (дружба або друг) не прирівнюється до іншого феномену, а протиставляється.

5. Модель «Паралелізм».

Під паралелізмом мається на увазі схожа структура обох частин прислів'я, яка використовується для висвітлення його повчального змісту. Під час аналізу відповідних даних було виявлено 7 прислів'їв та приказок із зазначеною структурною схемою (4, 6 %). Наприклад:

Sudden friendship, sure repentance.

Old tunes are sweetest, old friends are surest.

Використовуючи паралельність у структурі прислів'їв, англійці передають народну мудрість щодо дружби, роблячи повне уподібнення різних об'єктів та явищ. У наведених вище випадках ототожнюються такі поняття, як несподівана дружба і каяття, старий друг та стара мелодія.

6. Модель "(when / where) Noun 1 Verb 1 – (when / where) Noun 2 Verb 2".

Ця модель зустрічається найбільш рідко. Вона зустрічається лише в п'яти пареміях англійською мовою, присвячених темі дружби, що становить 3, 29 %:

Faults are thick where love is thin.

When good cheer is lacking, our friends will be packing.

Ця модель відображає необхідні умови для створення дружби.

Прислів'я та приказки на тему дружби, які не вписуються в жодну з визначених моделей, розглядаються окремо в цьому дослідженні. Таких виразів було ідентифіковано в кількості 53 одиниць, що становить 34, 87%:

A man is known by the company he keeps.

Якщо розглядати цю приказку з синтаксичної точки зору, то вона є двоскладовим реченням, де дієслово використовується в пасивному стані.

Anything for a friend.

У цій паремії присутнє еліптичне речення, в якому відсутня граматична

ОСНОВА.

Результати кількісного підрахунку представлені Таблиці 1.

Таблиця 2.1.

Структурна класифікація англійських прислів'їв приказок про дружбу

Структура паремії	Кількість прикладів	Відсоткове співвідношення
N1 is N2	38	25%
N1 is better/easier (etc.) than N2	25	16, 44%
V1 but/and V2	15	9, 87%
N is/can (never) V	9	5, 92%
Паралелізм	7	4, 61%
(when/where) N1V1 – (when/where) N2V2	5	3, 29%
Без моделі	53	34, 87%

Отже, концепт “FRIENDSHIP” в англійській мові зазвичай відображаються через паремії, які не містять образних виразів. Прислів'я з середнім та високим ступенем ідіоматичності зустрічаються на цю тему в англійській мові набагато рідше. Зі структурного погляду в прислів'ях та приказках, які представляють концепт “FRIENDSHIP” в англійській мові, домінуючою є модель “N1 is N2”, досить поширені моделі “N1 is better / easier (etc.) than N2” та “V1 but / and V2”. Тим не менш, прислів'я та приказки про дружбу часто мають унікальну структуру, яку не можна віднести до конкретної синтаксичної моделі.

2.3 Метафорична реалізація концепту “FRIENDSHIP”

Під час дослідження образної складової концепту в англійській пареміології став очевидним широкий спектр лексичних одиниць, в якому номінації «друг» та «дружба» представлені у переосмисленому вигляді. Вони вирізняються багатством різноманітних образів, які лягли в їхню основу. Значна кількість цих образів створена за допомогою метафоричних та метонімічних переносів.

Метафоричні та метонімічні образи сприяють глибшому розумінню концептів, де під метонімією розуміють використання одного об'єкта для посилення на інший, з яким він асоціюється. Метонімія має референційний характер, тобто дозволяє одному об'єкту стати заміником іншого, що також сприяє розумінню, дозволяючи зосередитись на конкретних аспектах об'єкта, що описується. Метафора, в свою чергу, являє собою передусім спосіб усвідомлення одного явища через призму іншого.

Виділені образи можна класифікувати на декілька категорій, засновуючись на характеристиці, яка лягла в основу їх створення. Так в основу переносу були покладені:

а) Колір.

Наприклад, в паремії “*A hedge between keeps friendship green*” представлено метафоричне перенесення властивостей рослин на дружбу, а саме, виділяється ознака «зелений, свіжий». Це прислів'я означає, що встановлення належних кордонів у стосунках може допомогти зберегти дружбу «свіжою» та довговічною. Таким чином, дружба буде процвітати завдяки ‘*a hedge*’ (живій огорожі), що уособлює собою певну межу та повагу до особистого життя одне одного.

б) Одяг.

Одним з прикладів є прислів'я “*When the pinch comes, you remember the old shoe*”. Ця народна мудрість означає, що людина, стикаючись зі складними

життєвими ситуаціями, часто згадує товариша, який в минулому сприймався нею як щось належне. Дана паремія підкреслює важливість цінувати те, що маємо, і бути вдячними за надійних людей, які знаходяться поруч. «Старий чобіт» уособлює в собі образ того самого випробовуваного, зручного та зрозумілого друга.

с) Їжа.

Гастрономічні ознаки часто зустрічаються в прислів'ях про дружбу, адже асоціація дружби з їжею підкріплена логічною моделлю «дружба = продукт = енергія» [Демченко 2016, с. 197]. Такі образи вказують на важливість дружби в людському житті. Гастрономічна метафора структурує уявлення про дружбу через поняття, звичні для кулінарної сфери, такі як харчові продукти, кулінарні страви, їхні компоненти та напої. Наприклад, дружба може бути описана як солодка, асоціюватися з вином, беконом, м'ясом, чаєм, пирогом, кавою, цукром, вершками: *Old friends and old wine are best. Friends are the bacon bits in the salad bowl of life. Friendship is the wine of life. Old friendships are like meats served up repeatedly, cold, comfortless, and distasteful. Good coffee is a pleasure, good friends are a treasure. This makes a perfect blend like you and me. If I am the coffee then you are the sugar. Friendship is always a sweet responsibility, never an opportunity. Friendship is like the hot coffee.*

d) Запах.

Одним з типових прикладів є старе британське прислів'я: “*Fish and company stink in three days*”. Через три дні людині набридне запах риби, і вона схоче, щоб цей запах зник. Так само людина втомлюється від тривалого перебування та спілкування з гостями й бажає, щоб гості пішли через три дні. Таким чином, набридлі друзі, які не знають меж, порівнюються з неприємним запахом зіпсованої риби.

e) Звук.

“*A cracked bell can never sound well*”, що означає, що дружба ніколи не стане такою щирою та справжньою після зради, як і дзвін, що тріснув, ніколи не задзвенить так, як раніше.

f) Природа.

Багато англійських паремій мають біоморфний характер, що означає асоціацію з рослинами, деревами, квітами, фруктами та насінням, наприклад:

A new friendship is like an unripened fruit – it may become either an orange or a lemon. True friendship is a plant of slow growth, and must undergo and withstand the shocks of adversity, before it is entitled to the appellation. Our friendship is like a flower that seed is planted deep and real blooms with sunshine and shower and will never wither if gives great care. But friendship is the breathing rose, with sweets in every fold. A good friend is like a four-leaf clover, hard to find and lucky to have. Friendship is a flower that blooms in all seasons.

До узагальненого образу «природи» ми також відносимо краєвиди, наприклад, гори: *Friends may meet but mountains never.*

А також метафоричні порівняння з тваринами та птахами: *Who keeps company with the wolf, will learn to howl. Birds of a feather flock together. Rats desert a sinking ship. He that lies down with dogs must rise up with fleas. A goose is no playmate to a pig.*

Зооморфна метафора, де інші представляються птахами чи тваринами, є однією з найбільш частотних.

g) Майно (гроші, ліки, артефакти).

У нашій роботі ми виділяємо окремо групу паремій, де концепт “FRIENDSHIP” ототожнюється з ознаками цінних предметів. Адже в житті кожної особи дружба вважається чимось важливим та коштовним, через що її часто представляють в образі майна.

Дана група поділяється на три когнітивні моделі, одна з яких є “*friendship – money*”, що проводить паралель між дружбою та грошима, так як ці обидва цінні ресурси людина може швидко втратити. Крім цього, можна вирізнити наскрізну думку: дружба, як і гроші, потребують часу, праці та вкладень. Наприклад: *You can't continue to draw on it without making deposits. Friendship is like a bank account. Friendship is like money, easier made than kept. Friendship is like money, easier made than kept. True friends are like diamonds,*

precious but rare; false friends are like autumn leaves, found everywhere.

Наступна когнітивна модель “friendship – medicine” стверджує, що відсутність дружби у житті людини прирівнюється хворобі тіла: *The greatest healing therapy is friendship and love. Friendship is the medicine for all misfortune, but ingratitude dries up the fountain of all goodness. Friends are like a soothing balm, healing your wounds and soothing your pain.*

Когнітивна модель “friendship – artifact” стверджує, що дружба є результатом творчої ініціативи та активності людей. Під час дослідження було ідентифіковано ряд метафор-артефактів, що відображають різні аспекти дружби: дружба як інструмент, дружба в образі книги, дружба уподібнена кораблю, стінам, дзеркалу, горщику золота, притулку, а також золотій нитці і т.п. Наприклад: *Friendship is like welding iron to iron. The music may stop now and then, but the strings will last forever. Friendship is the pot of gold at the end of the rainbow. Friendship is the golden thread that ties the heart of all the world. Friendship is a cozy shelter from life’s rainy days. Friendship is like a violin. Friends should be like books, easy to find when you need them, but seldom used. A friend’s eye is a good mirror. The best mirror is an old friend. The most valuable antiques are dear old friends.*

h) Простір.

У процесі аналізу паремій на метафоричність було виявлено, що дружба часто ототожнюється з подорожжю, що відображає такі аспекти концепта “FRIENDSHIP” як неперервність і розвиток. Приклад: *A place where a whole new you begins and never ends. Friendship is a long journey through the hills and valleys of life. A true friendship is a journey without an end. Friendship is like a journey, a journey to a place so new, a place you never seen before, a place where everything is true. The road to a friend’s house is never long.*

i) Стихія.

В англійських прислів’ях та приказках концепт “FRIENDSHIP” часто розкривається через порівняння з природними стихіями, такими як вогонь, земля, вода та повітря. Метафори води втілюються в образі річки: *Friendship*

that flows from the heart cannot be frozen by adversity, as the water that flows from the spring cannot congeal in winter. Friendship flows in two directions: You must give as well as receive. Або моря: Friendship is like the sea, you can see the beginning but you can't see the end. Чи океану: Our friendship is an ocean, stretching far and wide, never ending and filled with memories that last a lifetime.

Рідше в пареміях про дружбу зустрічаються порівняння зі стихіями вогню, повітря та землі: *The light of friendship is like the light of phosphorus, – seen plainest when all around is dark. Friendship is like a rainbow between two hearts. A friendship is like sand in your hand: if held loosely in the palm of your hand, it stays there, but as soon as you close your hand tightly, it slips through your fingers.*

g) Антропоморфізм.

В англійській мовній картині світу дружба також представлена за допомогою антропоморфних характеристик, що вказує на те, що люди розуміють та інтерпретують світ через призму власних емоцій та особистості, надаючи дружбі атрибути та якості, які вони самі мають. Наприклад, в паремії “*A friend is a heart, you cannot survive without it*” концепт «FRIENDSHIP» наділяється характеристиками серця, яке є необхідним для виживання органом, підкреслюючи важливість дружби для життя. А у виразі “*When friendship disappears then there is a space left open to that awful loneliness of the outside world which is like the cold space between the planets*” ізоляція та відчуття самотності, що здатні відчувати люди, переносяться на образ холодного космічного простору.

Таким чином, можна зробити висновок, що досліджуваний концепт “FRIENDSHIP” має метафоричну реалізацію через ряд аспектів, таких як: одяг, їжа, колір, звук, запах, природа, майно, простір, стихія. Також у нашій вибірці наявна значна кількість паремій-антропоморфізмів. Превалюючими за кількісною ознакою є порівняння дружби з їжею, природою й майном, а також антропоморфні метафори, в той час як менш поширені є образи, втілені через простір, колір, запах, звук та стихію.

ВИСНОВКИ

У представленому дослідженні розглядаються мовні засоби репрезентації концепту “FRIENDSHIP”, який є універсальним концептом та наявний у різних мовах та культурах. Специфіка вербалізації даного концепту в англійській мові виявлена за допомогою аналізу паремійного фонду.

За допомогою синонімічних словників англійської мови були з'ясовані лексичні одиниці, що входять до синонімічного поля іменника “friendship” та репрезентують обраний концепт. Виокремлені частини мови та стійкі вирази, через які відбувається вербалізація концепту “FRIENDSHIP” (іменники, прикметники, прислівники, дієслівні словосполучення, ад'єктивні словосполучення, фразеологічні поєднання).

У ході виконання практичної частини було виокремлено 152 паремій, що актуалізують досліджуваний концепт.

Здійснивши детальний аналіз семантичного поля концепту “FRIENDSHIP”, висновуємо, що в англійських прислів'ях та приказках основний акцент робиться на значенні дружби в житті людини. Оскільки дружба є важливою частиною в культурі англійців, в пареміях виявляються ключові елементи істинної дружби. Такі якості, як готовність прийти на допомогу, щирість, відданість, спільні інтереси та доброзичливість, вважаються найважливішими складниками дружби. Також в деяких пареміях прослідковується думка, що справжня дружба повинна пройти перевірку часом і труднощами. Проте, незважаючи на значну кількість сталих виразів, які висвітлюють дружбу в позитивному аспекті, існують також ті, що мають негативне забарвлення, натякаючи на можливі причини розриву дружби, нещирість та лицемірство друзів, які можуть покинути у скрутну хвилину.

У процесі семантичного аналізу було визначено, що в англійських пареміях домінують такі концепти-ознаки як допомога, цінність, спорідненість, фальшивість, прагматизм, уразливість, небезпека, надійність.

Аналіз мовного матеріалу у вигляді польової структури досліджуваного концепту засвідчив, що *ядро* англійських паремій (49, 34%) виражають три основні змістові ідеї: значимості друзів в житті людини, особливості дружби та друг як надійна опора. *Ближню периферію* (32, 23%) утворюють паремії, що вказують на дружелюбність, наявність схожих рис у друзів, перевірку життєвими випробуваннями та фіктивність дружби. *До дальньої периферії* (20, 39%) входять паремії, що охоплюють наступні теми: розрив дружніх зв'язків, обрання друзів та «друг–недруг».

Керуючись отриманими статистичними даними, можна стверджувати, що переважна кількість аналізованих висловів мають позитивне значення (86, 9 %), тоді як паремії з негативною конотацією складають лише 13, 1 %.

Виділені 152 паремії у складі досліджуваного концепту також були проаналізовані на основі двох класифікацій. Перша класифікація ґрунтується на ступені ідіоматичності паремій англійської мови про дружбу. Виділено домінуючу групу необразних паремій, що складають 58, 5 %, а також частково образні прислів'я та приказки – 30, 2 % та повністю образні паремії, що зустрічаються досить рідко – 11, 3 %.

Другий підхід до класифікації стосується структурних особливостей англійських прислів'їв та приказок про дружбу. У межах цієї класифікації визначено шість основних структурних моделей. Найпоширеніша серед них – модель “Noun 1 is Noun 2”, що становить 25 %. Також досить поширені моделі “Noun 1 is better / easier (etc.) than Noun 2” і “Verb 1 but / and Verb 2”, що становлять відповідно 16, 44 % і 9, 87 %. Рідше зустрічаються в англійських пареміях структури “Noun is / can (never) Verb” (5, 92 %), “(when/where) Noun 1 Verb 1 – (when / where) Noun 2 Verb 2” (3, 29 %) і паралельна побудова (4, 61 %). Деякі англійські паремії про дружбу не можуть бути віднесені до жодної з зазначених структурних груп.

Крім того, в досліджуваних прислів'ях та приказках було виділено образну складову, засновану на метафоричних та метонімічних переносах. Домінуючими за кількісною ознакою є порівняння дружби з їжею, природою й

майном, а також антропоморфні метафори, в той час як менш поширені є образи, втілені через простір, колір, запах, звук та стихію. Крім того, англійській свідомості широко представлені біоморфні метафори, що співставляють дружбу з рослинністю.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що виявлений нами сектор в англійській концептосфері є дуже репрезентативним, оскільки відіграє ключову роль у концептуалізації людиною світу та свого буття в ньому. Значимість концепту “FRIENDSHIP” підтверджується великою кількістю різноманітних прислів'їв та приказок в англійській мові, які створюють специфічну картину, що відображає особливості сприйняття дружби носіями англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балашова С. С. Сучасне розуміння концепту. *Актуальні проблеми германської філології в Україні та Болонський процес* : матеріали II міжнар. конф., м. Чернівці, 20–21 квітня 2007 р. Чернівці, 2007. С. 38–40.
2. Вільчинська Т. П. Лінгвоконцептологія як нова наукова дисципліна поліпарадигмального типу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Мовознавство*. Тернопіль, 2014. № 2. С. 64–68.
3. Гайволя О., Лисецька Н. Вербалізація концепту VEREINTES EUROPA в німецьких ЗМІ. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. № 62. С. 221–229. URL : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/62_2023/part_1/32.pdf (дата звернення : 18.11.2023).
4. Герцовська Н., Шпенік Т. Підходи до класифікації англійських ідіом : тематичний аспект. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2021. Т. 19. № 1. С.27–29.
5. Городецька О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу XX століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 21 с.
6. Грущак О. М. Вербалізація концепту amicitia / friendship в латинській та англійській мовах (на матеріалі паремій). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. № 13. С. 169–175. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apngnd_2015_13_22 (дата звернення : 15.11.2023).

7. Демченко Н. С. Вербалізація концепту ДРУЖБА в пареміологічному фонді англійської мови. *Мова і культура*. 2016. № 19. С. 192–199.
8. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 51–53.
9. Іващенко В. Л. Семантика ментальності концепту. *Мовознавство. Науково-теоретичний журнал*. 2008. № 2. С. 32–43. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/182996/05-Ivashchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення : 02.10.2023).
10. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) : монографія. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2002. 292 с.
11. Каліщук Д. М. Концептуальні стилі англійської політики (на матеріалі політичного дискурсу президентів Дж. Буша мол., Б. Обама) : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 245 с.
12. Карпенко-Іванова У. Фрейм «Вооруженное противостояние» в русской, английской, итальянской культурно-языковой традиции. Київ : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. 232 с.
13. Комарницкая В. А. Содержание обучения иностранному языку студентов неязыковых специальностей в контексте поликультурности. *Стандарти мовної освіти в аспекті інтеркультурної комунікації* : матеріали І міжнар. конф., м. Мелітопіль, 2009 р. Мелітопіль, 2009. 111 с.
14. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу : монографія. Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2004. 248 с.
15. Косенко А. В. Вербалізація концепту BEAUTY : функціональний та когнітивно-дискурсивні аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2013. 282 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/4708> (дата звернення : 13.10.2023).
16. Косенко А. В. Ідіоматичний простір мови. *Молода наука України*.

Перспективи та пріоритети розвитку: матеріали VII міжнар. конф., м. Одеса, 27–29 липня 2011 р. Одеса, 2011. С. 108–109.

17. Косенко О. С. Мовна картина світу. *Філософія. Культура. Життя*: міжвузівський збірник наукових праць. 2010. № 34. С. 104–114.

18. Коцюба Г. Паремійні фонди мов як конденсація різночасових міжкультурних світоглядних налаштувань. *Мовознавство*. 2008. № 4–5. С. 106–120.

19. Кременева Т. В. Напрями досліджень когнітивної науки в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Філологія. Соціальні комунікації*. Дніпро, 2019. № 2. С. 54–58. URL: http://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_2/13.pdf (дата звернення: 13.10.2023).

20. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 36–42.

21. Луньова Т. В. Лексикалізований концепт ГАРМОНІЯ в сучасній англійській мові: структура і комбінаторика: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2006. 348 с.

22. Манакін В. М. Порівняльна лексикологія. Київ: Знання, 2004. 326 с.

23. Мартинюк А. П. Метафора у структурі значення англомовних вторинних номінацій чоловічої та жіночої референції. *Нова філологія*: збірник наукових праць. Запоріжжя, 2007. № 1. С. 36–41.

24. Морозова І. Б. Застосування принципів гештальт-аналізу в синтаксичних дослідженнях (на матеріалі англійської мови). *Записки з романо-германської філології*. Одеса, 2010. № 25. С. 164–171.

25. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра. Дніпропетровськ: ДУЕП, 2007. 364 с.

26. Поляков О. Ю., Полякова М. О. Лингвистические модели английских пословиц: структурно-типологический аспект. *Вестник Вятского государственного гуманитарного университета*. 2016. №1. С. 65–70.

27. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
28. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми : монографія. Дніпро : Біла, 2013. 307 с.
29. Приходько А. Н. Системная организация концептосферы. *Изменяющийся славянский мир : новое в лингвистике* : сборник статей. 2009. № 3. С. 68–74.
30. Райхштейн А. Д. Немецкие устойчивые фразы : уч. пос. Москва : Менеджер, 2004. 220 с.
31. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ : Наукова думка, 1988. 240 с.
32. Селиванова Е. А. Лингвокультурный аспект коммуникативного шума. *Вісник кафедри ЮНЕСКО Київськ. держ. лінгв. ун-ту. Філологія. Педагогіка. Психологія*. Київ, 2000. № 3А. С. 51–52.
33. Селиванова Е. А. Принципы концептуального анализа. *Актуальні проблеми металінгвістики*. 1999. № 7. С. 11–14.
34. Селіванова О. О. Проблема концептуального моделювання в сучасних мовознавчих студіях. *Лінгвістичні студії* : збірник наукових праць. 2006. № 2. С. 7–14.
35. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові : підручник. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2012. 488 с.
36. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001595 (дата звернення : 05.11.2023)
37. Станко Д. В. Номінативне та понятійне поле концепту SATISFACTION. *Лінгвістика*. 2014. № 1 (31). С. 38–46.
38. Таценко Н. В. «Концепт» як ключове поняття когнітивної лінгвістики. *Вісник СумДУ. Серія : Філологія*. Суми, 2008. № 1. С. 105–110.

39. Фаріон І. Д. Мова як духовно-національний феномен. *Урок української* : науково-публіцистичний журнал-дайджест. 2003. № 5–6. С. 51–53.
40. Хоменська І. В. Вербалізація концепту «Україна» в українському художньому дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2016. 281 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40885/Khomenska_dis.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення : 20.11.2023).
41. Хорошун О. О. Концепт як основне поняття когнітивної лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. Житомир, 2010. № 49. С. 158–161.
42. Цапок О. М. Мовні засоби репрезентації концепту КРАСА в поезії українських шістдесятників : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2004. 20 с.
43. Шишко І. А. Мова як універсальна форма існування культури. *Науково-теоретичний альманах Грані*. Дніпро, 2014. Вип. 17 (12). С.31–35.
44. Юрченко О. В. Дефініція концепту в сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. № 2. С. 268–272. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/yurch.pdf (дата звернення: 30.10.2023).
45. Юськів Б. Паремійна картина світу : проблеми дослідження. *Studia Ukrainica Posnaniensia. Adam Mickiewicz University Press*. Poznań, 2013. Vol. 1. P. 67–73.
46. Annis D. B. The Meaning, Value, and Duties of Friendship. *American Philosophical Quarterly*. 1987. Vol. 24. № 4. P. 349–356.
47. Blum L. A. Altruism and Morality (International Library of Philosophy). London : Routledge & Kegan Paul Books, 1980. 248 p.
48. Boguraev B., Pustejovsky J. Lexical semantics : the problem of polysemy. Oxford : Oxford University Press, 1996. 214 p.
49. Bolinger D. Language : The Loaded Weapon. New York : Longman,

1980. 214 p.

50. Clauser T. C. Domains and image schemas. *Cognitive linguistics*. Berlin, 1999. Vol. 10. № 1. P. 3–31.

51. Cocking D., Kennett J. Friendship and the Self. *Ethics. The University of Chicago Press*. Chicago, 1998. Vol. 108. № 3. P. 502–527.

52. Helm B. W. Love, Friendship, and the Self. Intimacy, Identification and the Social Nature of Persons. Oxford : Oxford University Press. 2011. P. 3–39.

53. Hurka T. The Value of Friendship. *The Routledge Handbook of the Philosophy of Friendship* : monograph / ed. by D. Jeske. New York : Routledge, 2023. P. 213–222.

54. Italouli M. Soft Power : A Driver of the Rise of the Treasury of a Language. *Open Journal of Modern Linguistics*. 2021. Vol. 11. № 4. P. 668–671. URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=111451> (дата звернення : 03.09.2023).

55. Morris Ch. W. Foundation of the theory of signs. *International encyclopedia of unified science*. Chicago, 1998. № 1. P. 79–137.

56. Schwarz M. Einführung in die kognitive Linguistik. Basel : Francke, 1996. 238 p.

57. Silver A. Friendship in Commercial Society : Eighteenth-Century Social Theory and Modern Sociology. *American Journal of Sociology. The University of Chicago Press*. Chicago. 1990. Vol. 95. № 6. P. 1474–1504.

58. Wierzbicka A. English speech act verbs : a semantic dictionary. US : Academic Press, 1987. 397 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

59. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1994. 865 с. URL:

<https://archive.org/details/inshomovnyx1974> (дата звернення : 02.10.2023).

60. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. *Енциклопедичний словник*. Київ : АртЕк, 1998. 336 с.

61. (CALD) Cambridge Advanced Learner's Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення : 09.10.2023).

62. (LDCE) Longman Dictionary of Contemporary English : The living Dictionary. URL: <http://www.ldoceonline.com/> (дата звернення : 17.10.2023).

63. Apperson G. L. The Wordsworth Dictionary of Proverbs. Wordsworth : Reference, 1993. 644 p. URL: <https://archive.org/details/wordsworthdictio0000appe> (дата звернення : 15.10.2023).

64. Fergusson R. The Penguin Dictionary of Proverbs. London : Penguin Books, 1983. 411 p. URL: <https://archive.org/details/penguindictionar0001unse/mode/2up?q=friendship> (дата звернення : 12.11.2023).

65. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/> (дата звернення : 09.10.2023).

66. Thesaurus.com. URL: <http://www.thesaurus.com/browse/friendship?s=t> (дата звернення : 17.10.2023).

67. Webster M. Webster's New Dictionary of Synonyms. Massachusetts : Merriam-Webster Inc., 1984. 942 p.

SUMMARY

The presented research is devoted to the implementation of the concept of “FRIENDSHIP” in English paremiology. The work focuses on the national and cultural peculiarities of the concept in English language picture of the world.

The object of the study is the paremic foundation of the English language.

The purpose of the work is to determine the peculiarities of the verbalization of the concept “FRIENDSHIP” in English paremies.

We discuss the idea of a “concept” in the field of linguistics that holds substantial significance, serving as a primary encoding unit for the cognitive representation of reality within various linguistic disciplines such as cognitive linguistics, studies of linguistic culture, ethnolinguistics, and linguistic conceptology. The work explores the diverse perspectives on the notion of “concept” across different linguistic subfields, delineates the term “concept”, and delves into its analytical examination and verbal expression.

In the study, the core of the concept, the near and far periphery is clarified in percentage ratio. It has been established that the majority of analyzed paremias have a positive connotation. An analysis of paremies was carried out on the basis of two classifications: according to the degree of idiomaticity and according to the structural features of English proverbs and sayings about friendship. The figurative component of paremias, based on metaphorical and metonymic transfers, is singled out. It is confirmed that the identified sector in the English conceptual sphere plays a key role in the conceptualization of the world by man and his existence in it.

The architecture of paroemia fields and the metaphorical aspects of the concept “FRIENDSHIP” have been depicted. The study’s classification of paroems, based on their idiomaticity regarding friendship, reveals a dominant group of expressions that imply a direct, unequivocal association with the concept.

Keywords: concept, core, friendship, paremiic field of the concept, periphery, structure of the concept, verbalization

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Замогильна Анастасія Олегівна, студентка 2 курсу, форми навчання заочної, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма мова і література (англійська),

адреса електронної пошти novamnana@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Вербалізація концепту FRIENDSHIP засобами пареміологічного фонду англійської мови» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студента) _____